

ตัวเก็บประจุ (Capacitor หรือ Condenser) เป็นอุปกรณ์ไฟฟ้าที่ทำหน้าที่ได้หลายอย่างในวงจรไฟฟ้า เช่น ตัวเก็บประจุจะทำหน้าที่เป็นอุปกรณ์ในการแยกไฟฟ้ากระแสตรงและไฟฟ้ากระแสสลับออกจากกัน โดยตัวเก็บประจุจะปล่อยให้ไฟฟ้ากระแสสลับผ่านตัวมันไปได้ แต่จะไม่ปล่อยให้ไฟฟ้ากระแสตรงให้ผ่านไป และที่สำคัญตัวเก็บประจุมักทำหน้าที่ในการเก็บพลังงานไว้ในตัวเองได้อีกด้วย⁽¹¹⁾

2.1 ลักษณะเฉพาะของตัวเก็บประจุ (Capacitor Characteristics)

โดยทั่วไปแล้วตัวเก็บประจุจะประกอบด้วยแผ่นตัวนำ 2 แผ่นประกบอยู่กับสารไดอิเล็กตริก ซึ่งสารไดอิเล็กตริกนี้เองที่บ่งชี้ให้เห็นถึงคุณสมบัติและประสิทธิภาพของตัวเก็บประจุ

สารไดอิเล็กตริกคือฉนวนไฟฟ้าที่ใช้ทำหน้าที่คั่นระหว่างอิเล็กโทรด เพื่อกันหรือให้ทนแรงดันได้สูงขึ้นกว่าก๊าซรวมทั้งอากาศด้วยเช่น คั่นระหว่างแผ่นตัวนำของตัวเก็บประจุ คั่นระหว่างตัวนำในกับตัวนำนอกของเคเบิล คั่นระหว่างขดลวดกับแกนเหล็กในหม้อแปลง เป็นต้น⁽¹²⁾

สารไดอิเล็กตริกที่สมบูรณ์แบบจะต้องไม่นำกระแสเลยทั้งสิ้น ถ้าหากได้รับไฟฟ้ากระแสตรง นั่นคือจะไม่มีสภาพนำไฟฟ้าอยู่เลย หรือกล่าวได้อีกนัยหนึ่งก็คือ มีค่าความต้านทานสูงเป็นอนันต์ แต่ในทางปฏิบัติแล้วสารไดอิเล็กตริกที่ใช้กันอยู่มักจะนำกระแสได้แต่มีค่าน้อยมาก นั้นแสดงว่าสารไดอิเล็กตริกมีความต้านทานไฟฟ้าไม่สูงเป็นอนันต์ กระแสที่ไหลผ่านน้อยๆ นั้นเรียกว่า กระแสรั่ว (leakage current) ซึ่งยังแบ่งได้เป็น 2 ส่วนคือ ทางหนึ่งไหลผ่านเนื้อในของสารไดอิเล็กตริก ส่วนอีกทางหนึ่งไหลผ่านตามผิวของสารไดอิเล็กตริก อันเนื่องจากสภาพนำไฟฟ้าของสิ่งปนเปื้อนและความชื้น

เราสามารถหาค่าสภาพต้านทานไฟฟ้าของสารไดอิเล็กตริกได้ โดยถ้าเราทราบว่าสารไดอิเล็กตริกมีความต้านทาน R ถ้าพิจารณากรณีตัวเก็บประจุแผ่นขนานซึ่งมีพื้นที่หน้าตัด A และความหนาของสารไดอิเล็กตริกเป็น d ดังนั้น

$$\rho = R \frac{A}{d} \quad (2.1)$$

โดยที่ ρ คือสภาพต้านทานไฟฟ้าของสารไดอิเล็กตริก (Resistivity)

ลักษณะสำคัญที่เป็นตัวชี้บอกถึงคุณสมบัติและคุณภาพของตัวเก็บประจุมี 5 ประการคือ⁽¹³⁾

1. ค่าคงที่ไดอิเล็กตริก (Dielectric Constant) เป็นตัววัดการตอบสนองต่อสนามไฟฟ้าของกระบวนการทางโพลาริเซชัน (Polarization Process)
2. ค่าแฟกเตอร์ความสูญเสีย (Dissipation Factor) เป็นตัววัดความไม่สมบูรณ์ของกระบวนการทางโพลาริเซชัน
3. ค่าสภาพต้านทานไฟฟ้า (Resistivity) เป็นตัววัดถึงประสิทธิภาพการกักไฟฟ้ากระแสตรง
4. ความคงทนต่อความต่างศักย์ไฟฟ้า (Breakdown Voltage) เป็นตัวชี้ถึงประสิทธิภาพการทำงานที่ความต่างศักย์สูงสุด
5. การเปลี่ยนแปลงของค่าต่างๆ ดังกล่าวเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงอุณหภูมิ, ความถี่ และความชื้นของสนามไฟฟ้า

ค่าคงที่ไดอิเล็กตริก หรือบางทีเรียกว่า ค่าเปอร์มิตติวิตี (Permittivity : ϵ) เป็นพารามิเตอร์ที่สำคัญประการหนึ่ง เป็นตัวชี้บอกความสามารถในการสร้างตัวเก็บประจุของสารไดอิเล็กตริกนั้น หรือกล่าวง่ายๆ ก็คือเป็นตัวเลขที่บอกให้ทราบว่าค่าความจุของตัวเก็บประจุที่ใช้สารไดอิเล็กตริกนั้นๆ จะเพิ่มขึ้นเป็นกี่เท่าของตัวเก็บประจุสุญญากาศ⁽¹³⁾ นั่นคือ

$$C = \epsilon C_0 \quad (2.2)$$

เมื่อ

C_0 เป็นค่าความจุของตัวเก็บประจุสุญญากาศ

C เป็นค่าความจุของตัวเก็บประจุ ที่มีสารไดอิเล็กตริกซึ่งมีค่าคงที่ไดอิเล็กตริก เป็น ϵ

โดยปกติแล้วค่าคงที่ไดอิเล็กตริกจะแสดงเป็นค่าสัมพัทธ์ (ϵ_r) เทียบกับค่าคงที่ไดอิเล็กตริกของสุญญากาศ (ϵ_0) คือ

$$\epsilon = \epsilon_r \epsilon_0 \quad (2.3)$$

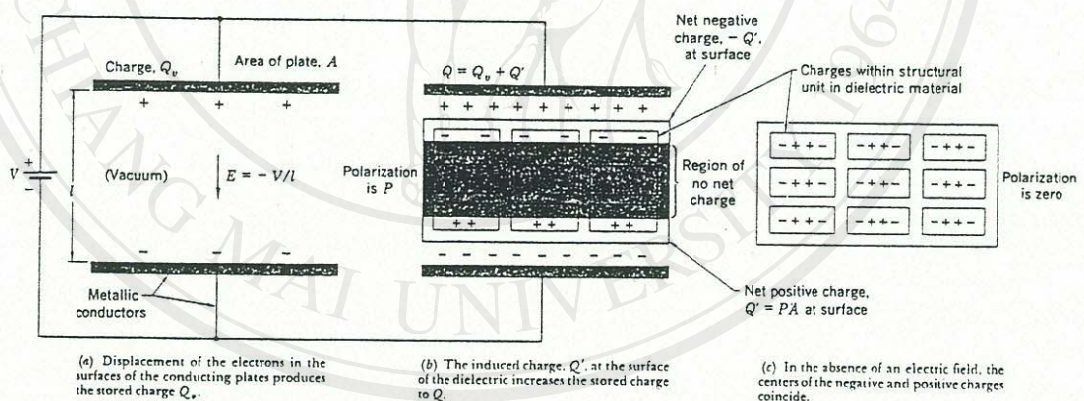
โดยที่ ϵ_0 มีค่า 8.854×10^{-12} F/m
และจากความสัมพันธ์ $C = Q/V$ จะได้ว่า

$$C_0 = \frac{\epsilon_0 A}{d} \quad (2.4)$$

เมื่อ

A เป็น พื้นที่หน้าตัดของแผ่นอิเล็กโทรด

d เป็น ความหนาของสารไดอิเล็กตริก

รูปที่ 2.1 การเปรียบเทียบประจุบนตัวเก็บประจุ (14)

ในตัวเก็บประจุสุญญากาศที่มีค่าความจุ C_0 จะมีกระแสไหลผ่านเป็น (12)

$$i(t) = C_0 \frac{d}{dt} v(t) \quad (2.5)$$

$$\text{หรือ} \quad I = j\omega C_0 V \quad (2.6)$$

โดยจะเห็นว่าเครื่องหมาย j แสดงว่ากระแสหน้าความต่างศักย์เป็นมุม 90 องศา ส่วนตัวเก็บประจุที่มีสารไดอิเล็กตริก ค่าความจุ C จะไม่เท่ากับ C_0 นอกจากนี้ในทางปฏิบัติแล้ว มุมระหว่างความต่างศักย์กับกระแสจะน้อยกว่า 90 องศา เพราะมีพลังงานสูญเสียในลักษณะของความต้านทาน เราจึงอาจจะเขียนค่าความจุในรูปของจำนวนเชิงซ้อน ซึ่งรวมอยู่ในค่าคงที่ไดอิเล็กตริก คือ

$$C = \vec{\epsilon}_r C_0 \quad (2.7)$$

โดยที่ $\vec{\epsilon}_r = \epsilon' - j\epsilon'' \quad (2.8)$

ดังนั้นกระแสที่ไหลผ่านตัวเก็บประจุจะเป็น

$$\begin{aligned} I &= j\omega CV \\ &= j\omega(\epsilon' - j\epsilon'')C_0 V \\ &= j\omega\epsilon'C_0 V + \omega\epsilon''C_0 V \end{aligned} \quad (2.9)$$

เทอมแรกของทางขวามือเป็นกระแสตัวเก็บประจุ (I_c) ส่วนเทอมหลังเป็นกระแสพลังงานสูญเสีย (I_r) นั่นคือ

$$I = I_c + I_r \quad (2.10)$$

การที่สารไดอิเล็กตริกมีพลังงานสูญเสียและสามารถเก็บประจุไว้ในตัวเก็บประจุ

เราอาจเขียนแทนด้วยวงจรสมมูล ดังรูปที่ 2.2

วงจรขนาน : $C_p = \epsilon' C_0$
 $R_p = 1/(\omega\epsilon''C_0) \quad (2.11)$

$$\tan \delta = \frac{1}{\omega R_p C_p} = \frac{\epsilon''}{\epsilon'}$$

วงจรอันดับ :
$$C_s = \frac{|\vec{\epsilon}_r|}{\epsilon'} C_0$$

$$R_s = \frac{\epsilon''}{\omega |\vec{\epsilon}_r|^2 C_0} \quad (2.12)$$

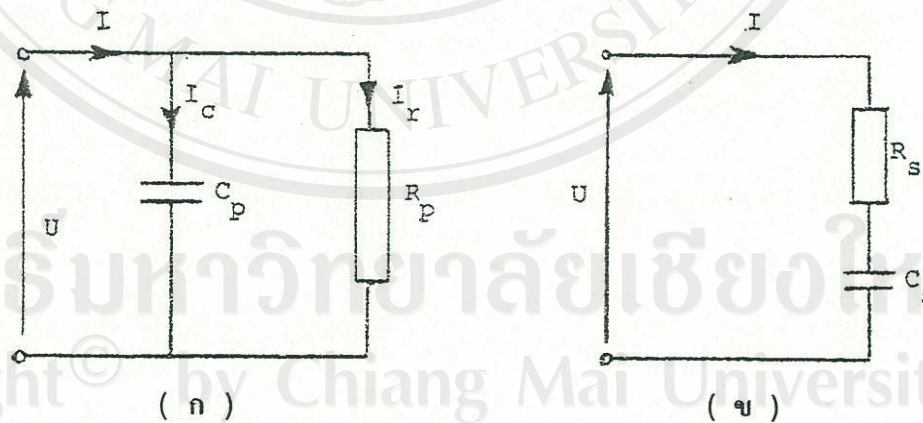
$$\tan \delta = \omega R_s C_s = \frac{\epsilon''}{\epsilon'}$$

มุม δ นี้เรียกว่า มุมพลังงานสูญเสีย (loss angle)

จากสมการที่ (2.11) และ (2.12) จะเห็นว่า ถ้ากรณี $\epsilon'' \ll \epsilon'$ จะได้ $C_p = C_s$ นั้นแสดงได้ว่า

$$\vec{\epsilon}_r \longrightarrow \epsilon_r = \epsilon' \quad (2.13)$$

เราจึงใช้ค่า ϵ' เพื่อเปรียบเทียบเป็นค่า ϵ_r ได้

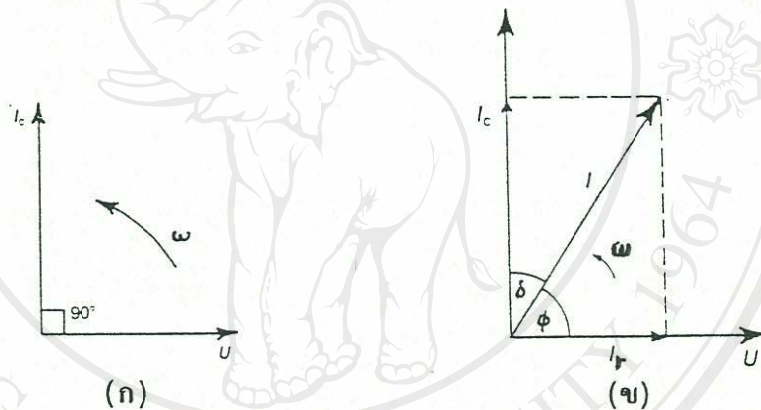
รูปที่ 2.2 วงจรสมมูลของสารไดอิเล็กตริก⁽¹²⁾

ก. วงจรขนาน

ข. วงจรอันดับ

พลังงานที่สูญเสียในสารไดอิเล็กตริกอาจแบ่งเป็น 2 ส่วน คือ พลังงานสูญเสียเนื่องจากการนำไฟฟ้าของสารไดอิเล็กตริกที่ความต้านทานไม่ถึงอนันต์ และอีกส่วนหนึ่งเป็นพลังงานสูญเสียเนื่องจากโพลาไรเซชันของสารไดอิเล็กตริก

ถ้าป้อนสัญญาณไฟฟ้าของกระแสสลับให้กับตัวเก็บประจุที่สมบูรณ์ กระแสที่ไหลผ่านตัวเก็บประจุจะมีเฟสหน้าความต่างศักย์เป็นมุม 90 องศา แต่ในทางปฏิบัตินั้นจะมีการสูญเสียเนื่องจากการที่ไดอิเล็กตริกมีความต้านทานไม่ถึงอนันต์ ทำให้เสมือนมีกระแสไหลผ่านตัวต้านทานเกิดขึ้น จึงทำให้กระแสผลรวมมีเฟสหน้าความต่างศักย์น้อยกว่า 90 องศา ดังรูปที่ 2.3 ซึ่งแสดงเฟสของกระแสในตัวเก็บประจุที่สมบูรณ์และในทางปฏิบัติ

รูปที่ 2.3 ลักษณะมุมเฟสในตัวเก็บประจุ⁽¹¹⁾

ก. สำหรับตัวเก็บประจุที่สมบูรณ์

ข. สำหรับตัวเก็บประจุในทางปฏิบัติ

จากรูปที่ 2.3 (ข) สามารถหา $\tan \delta$ ได้คือ⁽¹¹⁾

$$\begin{aligned} \tan \delta &= \frac{I_r}{I_c} = \frac{1}{\omega C_p R_p} \quad \text{สำหรับวงจรขนาน} \\ &= \omega C_s R_s \quad \text{สำหรับวงจรอันดับ} \end{aligned} \quad (2.14)$$

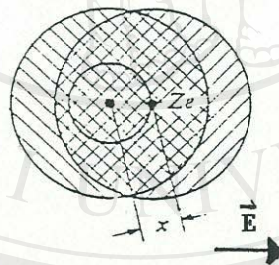
ดังนั้นพลังงานสูญเสียเฉลี่ยจะเป็น⁽¹¹⁾

$$P_d = \frac{1}{2}(V I_c \tan \delta) = \frac{1}{2} V^2 \omega C \tan \delta \quad (2.15)$$

โดยที่ $\tan \delta$ เรียกว่า แฟกเตอร์พลังงานสูญเสียไดอิเล็กตริก (Dissipation Factor)

2.2 สมบัติไดอิเล็กตริก (Dielectric Properties)

สารทุกชนิดประกอบด้วยส่วนย่อย คือโมเลกุล โมเลกุลปกติประกอบด้วยกลุ่มโปรตอนและกลุ่มอิเล็กตรอน มีจุดศูนย์กลางมวลร่วมกันและอยู่ภายใต้แรงยึดของโมเลกุลและแรงยึดของอะตอม เมื่อมีแรงจากสนามไฟฟ้ามากระทำกับ โมเลกุลจะทำให้กลุ่มประจุบวกถูกผลักไปในทิศทางของสนาม และกลุ่มประจุลบจะเคลื่อนที่ไปในทิศทางตรงกันข้าม ดังนั้นโมเลกุลทุกโมเลกุลของสารต่างก็ก่อตัวเป็นโมเมนต์ขั้วคู่ (dipole moment) เล็กๆ ขึ้นในทิศทางเดียวกัน สารไดอิเล็กตริกประเภทนี้เป็นสารประเภทโมเลกุลไม่มีขั้ว (non-polar molecule) ดังรูปที่ 2.4

รูปที่ 2.4 ลักษณะของ ไดอิเล็กตริกที่เป็นสารไม่มีขั้ว⁽¹⁵⁾

เมื่อมีสนามไฟฟ้าทำให้เกิด dipole moment

สาร ไดอิเล็กตริกบางชนิดที่ โมเลกุลของมันก่อตัวเป็นขั้วคู่อยู่แล้ว แต่ทิศทางของขั้วคู่ไฟฟ้า (electric dipole) ขึ้นทิศทางที่ไม่เป็นระเบียบ (random) ดังรูปที่ 2.5 และเมื่อแรงจากสนามไฟฟ้าภายนอกมากระทำต่อมัน จะทำให้ขั้วคู่เล็กๆ เหล่านี้เรียงตัวในทิศทางเดียวกันอย่างเป็นระเบียบ เราเรียกโมเลกุลประเภทนี้ว่าโมเลกุลมีขั้ว (polar molecule) และเรียกขั้วคู่ของโมเลกุลประเภทนี้ว่าขั้วคู่ถาวร (permanent dipole)⁽¹⁶⁾

มีสารบางชนิดที่ขั้วคู่ของโมเลกุลเรียงตัวกันได้เอง โดยไม่ต้องใช้สนามจากภายนอก ดังนั้นสารชนิดนี้จึงแสดงอำนาจไฟฟ้าด้วยตัวของมันเอง เราเรียกสารชนิดนี้ว่าสารไฟฟ้าเฟอร์โร (ferroelectric materials) เช่น แบเรียมไททาเนต (BaTiO_3) เป็นต้น

รูปที่ 2.5 ลักษณะของโมเลกุลมีขั้วที่วางตัวอย่างไม่เป็นระเบียบ (16)

ลักษณะของการที่โมเลกุลของสารไดอิเล็กตริกก่อตัวเป็นคู่เล็กๆ แล้วจัดเรียงตัวกันในสนามไฟฟ้า เรียกว่า โพลาไรเซชัน (polarization) โดยกำหนดให้โพลาไรเซชันเป็นจำนวนโมเมนต์ขั้วคู่ (dipole moment) ต่อหน่วยปริมาตร ถ้า N เป็นจำนวนโมเลกุลต่อหน่วยปริมาตรและทุกๆ โมเลกุลมีโมเมนต์ขั้วคู่เป็น p ดังนั้นจะได้โพลาไรเซชัน ($\vec{P}$) คือ (17)

$$\vec{P} = N\vec{p} \quad (2.16)$$

และเมื่อสารไดอิเล็กตริกถูกโพลาไรซ์ คุณสมบัติทางแม่เหล็กไฟฟ้าจะเปลี่ยนไป โดยพิจารณาจากความสัมพันธ์

$$\vec{D} = \epsilon_0 \vec{E} + \vec{P} \quad (2.17)$$

โดยที่ $\vec{D}$ คือ Electric displacement vector

$\vec{E}$ คือ สนามไฟฟ้าในตัวกลาง

ϵ_0 คือ ค่า permittivity ของสุญญากาศมีค่า $8.854 \times 10^{-12} \text{ F/m}$

แต่ว่า $\vec{D}$ จะขึ้นอยู่กับสนามภายนอกเท่านั้น ถ้าให้สนามไฟฟ้าภายนอกเป็น $\vec{E}_0$ ดังนั้นสนามไดอิเล็กตริกจะเป็น

$$\vec{D} = \epsilon_0 \vec{E}_0 \quad (2.18)$$

สมบัติอีกอย่างหนึ่งของสารไดอิเล็กตริกคือ มีสภาพอ่อนไหวทางไฟฟ้าหรือ ความซ่านซึมทางไฟฟ้า χ (electric susceptibility) กำหนดได้ด้วยสมการ⁽¹⁶⁾

$$\vec{P} = \epsilon_0 \chi \vec{E} \quad (2.19)$$

ในสุญญากาศไม่เกิดโพลาไรเซชัน ($\vec{P} = 0$) ดังนั้น χ เป็นศูนย์ด้วย ซึ่งจะได้ว่า $\vec{D} = \epsilon_0 \vec{E}$ ด้วย ดังนั้นสามารถเขียน สมการที่ (2.17) ใหม่ ได้เป็น

$$\begin{aligned} \vec{D} &= \epsilon_0 \vec{E} + \epsilon_0 \chi \vec{E} \\ &= \epsilon_0 (1 + \chi) \vec{E} \\ &= \epsilon_0 \epsilon_r \vec{E} \end{aligned} \quad (2.20)$$

เราเรียกเทอม $(1 + \chi)$ หรือ ϵ_r ว่า ค่าคงที่ไดอิเล็กตริกสัมพัทธ์ (relative dielectric constant) เราอาจเขียนสมการที่ (2.20) ใหม่ได้เป็น

$$\vec{D} = \epsilon \vec{E} = \epsilon_0 \epsilon_r \vec{E} \quad (2.21)$$

โดยที่ ϵ เรียกว่าค่า permittivity ของสารไดอิเล็กตริก

2.2.1 สนามไฟฟ้าเฉพาะที่และค่าคงที่ไดอิเล็กตริก (Local Field and Dielectric Constant)

เมื่อสนามภายนอกทำให้เกิดการเรียงตัวของโมเมนต์ของโมเลกุลภายในเนื้อสาร เป็นไปได้ที่จะสมมติว่า โมเมนต์ของโมเลกุลเป็นสัดส่วนโดยตรงกับสนาม $\vec{E}$ เราอาจเขียนได้ว่า⁽¹⁸⁾

$$\vec{p} = \alpha \vec{E} \quad (2.22)$$

เมื่อค่าคงที่ α เรียกว่า การทำให้เป็นขั้ว (polarizability) ของโมเลกุล เป็น
การสมมติที่ใช้ได้ดี เมื่อสนามไฟฟ้ามีค่าไม่มากเกินไปนัก เมื่อแทนที่สมการที่ (2.22) ลงใน
สมการที่ (2.16) จะได้ว่า

$$\vec{P} = N\alpha \vec{E} \quad (2.23)$$

ดังนั้นทำให้ได้

$$\vec{D} = \epsilon_0 \left[1 + \left(N \frac{\alpha}{\epsilon_0} \right) \right] \vec{E} \quad (2.24)$$

เมื่อเปรียบเทียบกับสมการที่ (2.20) จะทำให้ได้ว่า

$$\epsilon_r = 1 + \frac{N\alpha}{\epsilon_0} \quad (2.25)$$

ซึ่งทำให้ได้ความสัมพันธ์ของค่าคงที่ไดอิเล็กตริกกับการทำให้เป็นขั้ว (α) นอกจากนี้ถ้า
เขียนในเทอมของความหนาแน่น ρ ของตัวกลาง โดยการแทนปริมาณ $N = \rho N_A / M$ เมื่อ M
เป็นมวลของสาร 1 โมล และ N_A เป็นเลขอะโวกาโดร จะได้

$$\epsilon_r = 1 + \left(\rho \frac{N_A}{\epsilon_0 M} \right) \alpha \quad (2.26)$$

ซึ่งจะเห็นว่า ϵ_r มีค่าเพิ่มขึ้นตามความหนาแน่นแบบเส้นตรงและเป็นสมการที่ใช้ได้ดี
กับสถานะแก๊ส เพราะว่าแก๊สมีการเปลี่ยนแปลงความหนาแน่นได้มาก

แต่ในทางปฏิบัติแล้ว สมการที่ (2.25) หรือ (2.26) ใช้ได้ไม่ดัดนักในระบบทางกายภาพที่มีความหนาแน่นสูงเช่น ของเหลวหรือของแข็ง ดังนั้นเราจึงค้นหาสมการสำหรับค่าคงที่ไดอิเล็กตริกที่เหมาะสมมาใช้แทนสำหรับของแข็ง

ถ้ามีสนามไฟฟ้า $\vec{E}$ มากกระทำต่อสาร จะทำให้เกิดโพลาไรเซชันที่อะตอมในเนื้อสาร ทำให้สนามสุทธิมีค่าต่างจาก $\vec{E}$ ดังนั้นเราเขียนสมการที่ (2.22) ได้ใหม่เป็น

$$\vec{p} = \alpha \vec{E}_{loc} \quad (2.27)$$

เมื่อ $\vec{E}_{loc}$ เรียกว่า สนามเฉพาะที่ (Local Field) ซึ่งเป็นสนามโพลาไรซ์ (polarized field) หรือ สนามโมเลกุล (Molecular field)

ในการหาค่า $\vec{E}_{loc}$ เราต้องคำนวณสนามรวมทั้งกระทำบนตัวคู่ทั้งหมด ซึ่งสนามทั้งหมดนี้ประกอบด้วยสนามจากภายนอก และสนามจากทุกตัวคู่ในระบบ ดังนั้น

$$\vec{E}_{loc} = \vec{E}_0 + \vec{E}_1 + \vec{E}_2 + \vec{E}_3 \quad (2.28)$$

เมื่อ $\vec{E}_0$ คือ สนามภายนอก
 $\vec{E}_1$ คือ depolarization field เนื่องจากความหนาแน่นประจุที่ผิวของเนื้อสาร
 $\vec{E}_2$ คือ สนามเนื่องจากประจุโพลาไรเซชันที่อยู่บนพื้นผิวทรงกลมของลอเรนซ์ (Lorentz Cavity)
 $\vec{E}_3$ คือ สนามเนื่องจากตัวคู่อื่นๆ ภายในทรงกลมกลวง

ซึ่งแยกพิจารณาสนามต่างๆ ตามลำดับ ได้ดังนี้

สนาม $\vec{E}_1$; เป็นสนามลดการเป็นขั้ว (depolarization field) ซึ่งเกิดจากประจุโพลาไรเซชันที่อยู่บนผิวภายนอกของสารไดอิเล็กตริก ค่าของสนามนี้ขึ้นกับรูปทรงเรขาคณิตของพื้นผิวภายนอก สำหรับกรณีง่ายๆ ของสารไดอิเล็กตริกซึ่งเป็นแผ่นยาว (infinite slab) จะได้

$$\vec{E}_1 = - \left(\frac{1}{\epsilon_0} \right) \vec{P} \quad (2.29)$$

สนาม $\vec{E}_2$; เป็นสนามที่เกิดจากประจุโพลาไรเซชันที่อยู่บนพื้นผิวของโพรงลอเรนซ์ (Lorentz Cavity) ซึ่งจะได้สนามไฟฟ้าที่จุดศูนย์กลางบนทรงกลมรัศมี R เป็น

$$\begin{aligned} \vec{E}_2 &= \int_0^\pi \left(- \vec{P} \cos \theta / 4\pi\epsilon_0 R^2 \right) \cos \theta (2\pi R^2 \sin \theta d\theta) \\ &= \frac{1}{3\epsilon_0} \vec{P} \end{aligned} \quad (2.30)$$

สนาม $\vec{E}_3$; เป็นสนามที่เกิดจากขั้วคู่ (dipoles) อื่นๆ ภายในโพรงทรงกลม หาได้โดยการรวมสนามของไดโพลทั้งหมด จาก

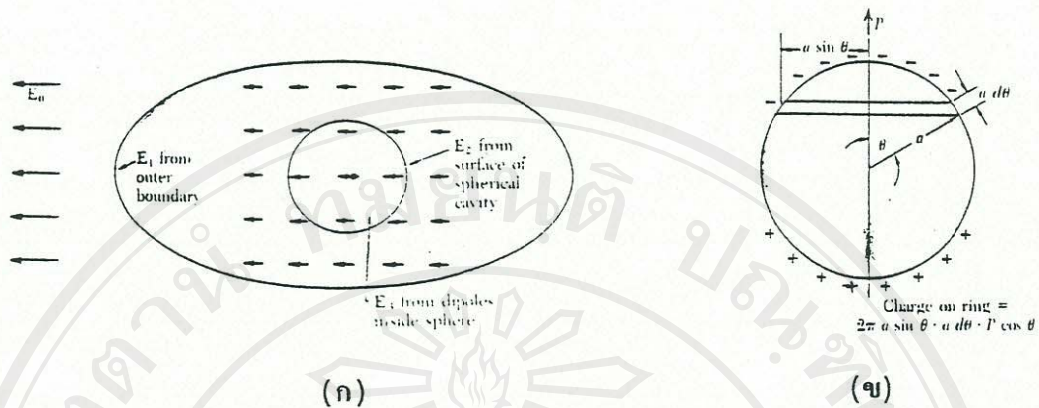
$$\vec{E}_3 = \left(\frac{1}{4\pi\epsilon_0} \right) [3(\vec{p} \cdot \vec{r})\vec{r} - r^2\vec{p}] / r^5 \quad (2.31)$$

ซึ่งค่าจะขึ้นกับลักษณะโครงสร้างผลึก ในกรณีที่พิจารณาเป็น Cubic Structure จะได้

$$\vec{E}_3 = 0 \quad (2.32)$$

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

รูปที่ 2.6 ก. การคำนวณหาสนามไฟฟ้าเฉพาะที่ (Local Field)⁽¹⁹⁾

ข. ลักษณะการคำนวณ E_2 ในช่องว่าง

นำค่าสนามทั้งหมดแทนในสมการที่ (2.28) จะได้

$$\vec{E}_{loc} = \vec{E}_0 - \frac{2}{3\epsilon_0} \vec{P} \quad (2.33)$$

ซึ่งเป็นความสัมพันธ์ของสนามเฉพาะที่ (local field) กับสนามภายนอกและโพลาไรเซชัน เมื่อพิจารณาจากสมการที่ (2.17) และ (2.18) จะได้ว่า

$$\vec{E} = \vec{E}_0 - \frac{1}{\epsilon_0} \vec{P} \quad (2.34)$$

ดังนั้นจะได้

$$\vec{E}_{loc} = \vec{E} + \frac{1}{3\epsilon_0} \vec{P} \quad (2.35)$$

ดังนั้นสมการที่ (2.35) เรียกว่า Lorentz relation ซึ่งชี้ให้เห็นว่าสนาม $\vec{E}_{loc}$ มีค่ามากกว่า $\vec{E}$ ตามที่คาดหวังไว้ในตอนแรก

ถ้าพิจารณาค่า α จะพบว่า เป็นสมบัติของแต่ละอะตอมหรือโมเลกุล แต่ค่าคงที่ไดอิเล็กตริกจะขึ้นกับลักษณะที่อะตอมหรือโมเลกุลที่รวมกันเป็นผลึก ดังนั้นโพลาริเซชันของผลึกจะมีค่าเป็น

$$\vec{P} = \sum N_j \vec{p}_j = \sum N_j \alpha_j \vec{E}_{loc(j)} \quad (2.36)$$

เมื่อ N_j คือ จำนวนอะตอมที่ j ต่อหนึ่งหน่วยปริมาตร
 α_j คือ ค่าของการทำให้เป็นขั้วของอะตอมที่ j
 $\vec{E}_{loc(j)}$ คือ สนามเฉพาะที่ ณ ตำแหน่งอะตอมที่ j

ถ้าสนามเฉพาะที่สัมพันธ์ตามสมการที่ (2.35) จะได้ว่า

$$\begin{aligned} \vec{P} &= \sum N_j \alpha_j \left[\vec{E} + \frac{1}{3\epsilon_0} \vec{P} \right] \\ &= (\sum N_j \alpha_j \vec{E}) / [1 - (\sum N_j \alpha_j / 3\epsilon_0)] \end{aligned} \quad (2.37)$$

พิจารณาจากสมการที่ (2.19) และจาก $\epsilon_r = 1 + \chi$ จะทำให้ได้

$$\epsilon_r = [1 + \frac{2}{3\epsilon_0} \sum N_j \alpha_j] / [1 - \frac{1}{3\epsilon_0} \sum N_j \alpha_j] \quad (2.38)$$

ถ้าจัดรูปใหม่จะได้

$$\frac{\epsilon_r - 1}{\epsilon_r + 2} = \frac{\sum N_j \alpha_j}{3\epsilon_0} \quad (2.39)$$

สมการที่ (2.39) จะแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างค่าคงที่ไดอิเล็กตริก (dielectric constant) กับค่าของการทำให้เป็นขั้ว (polarizability) ซึ่งเรียกว่า Clausius-Mosotti relation

จากสมการที่ (2.39) จะเห็นว่าค่าคงที่ไดอิเล็กตริกขึ้นกับค่าของการทำให้เป็นขั้ว α (polarizability) ซึ่งในผลึกจริง ๆ นั้นประกอบขึ้นกับด้วย อะตอมและโมเลกุลเป็นจำนวนมาก จึงทำให้เกิดกระบวนการในการเกิดขั้ว (polarized) ได้หลายรูปแบบ ซึ่งเราจะพิจารณาให้ค่าผลรวมของค่าการทำให้เป็นขั้ว (α) ประกอบด้วยกระบวนการต่างๆ ดังนี้ (20)

$$\alpha = \alpha_e + \alpha_a + \alpha_d + \alpha_i \quad (2.40)$$

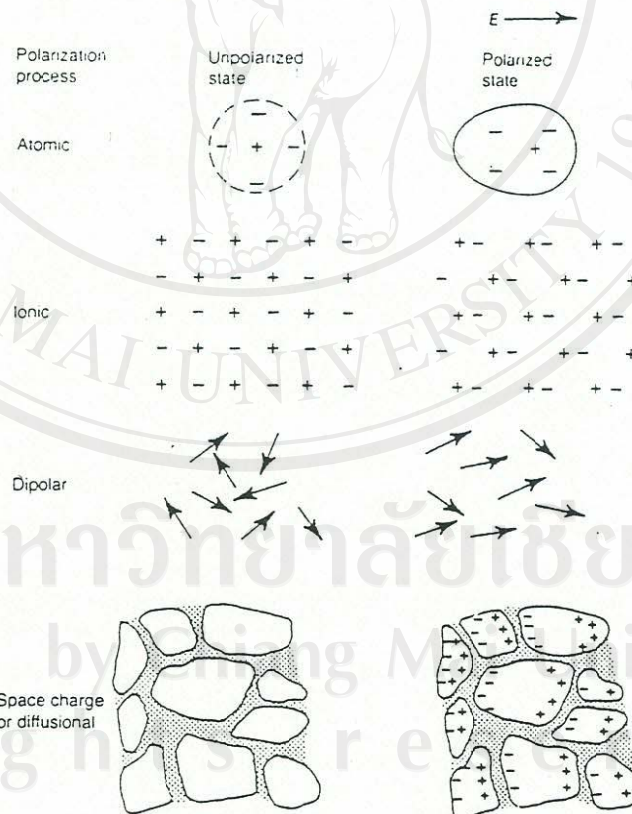
โดยที่

α_e คือ Electronic polarizability

α_a คือ Atomic polarizability

α_d คือ Orientation polarizability

α_i คือ Interfacial polarizability

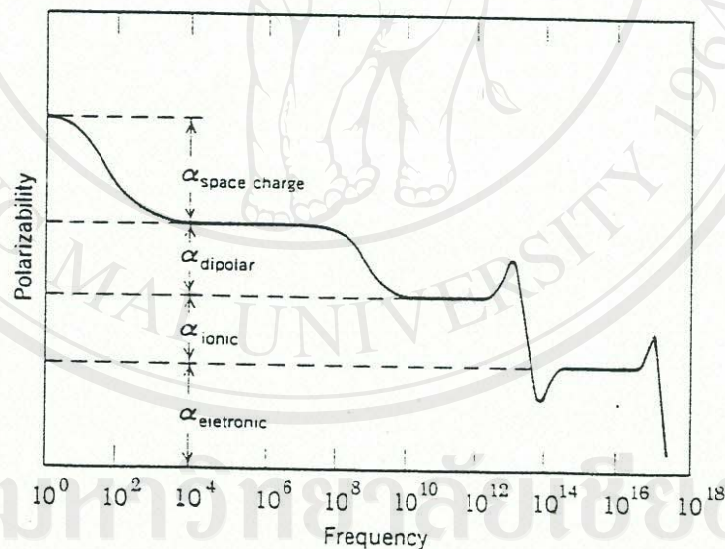

รูปที่ 2.7 การเกิด polarization แบบต่างๆ⁽¹¹⁾

ซึ่งค่าการทำให้เป็นขั้วแต่ละชนิดเหล่านี้ จะมีการเปลี่ยนแปลงในสนามไฟฟ้าที่แตกต่างกันไปและแตกต่างกันในสาร ไดอิเล็กตริกแต่ละประเภท กล่าวคือ

1. สารไดอิเล็กตริกประเภทไม่มีขั้ว (Non-polar) จะมีการเปลี่ยนแปลงของค่าการทำให้เป็นขั้วในช่วงความถี่ในย่านแสง
2. สารไดอิเล็กตริกประเภทมีขั้ว (polar) จะมีการเปลี่ยนแปลงของค่าการทำให้เป็นขั้วในช่วงความถี่ในย่านแสงและย่านอินฟราเรด
3. สารไดอิเล็กตริกประเภทขั้วคู่ (Dipolar) จะมีการเปลี่ยนแปลงของค่าการทำให้เป็นขั้วในช่วงความถี่ในย่านแสงและย่านอินฟราเรด และมี Orientation polarization เข้ามาเกี่ยวข้องด้วย

การที่เกิดการเปลี่ยนแปลงของค่าการทำให้เป็นขั้ว (α) ทำให้มีผลโดยตรงต่อการเปลี่ยนแปลงของค่าคงที่ไดอิเล็กตริกเทียบกับความถี่ซึ่งจะได้กล่าวถึงต่อไป

รูปที่ 2.8 ค่า Polarizability เทียบกับความถี่⁽¹⁴⁾

2.2.2 ผลของอุณหภูมิต่อค่าคงที่ไดอิเล็กตริกและค่าแพกเตอร์ความเสี่ยงของไดอิเล็กตริก

ในการอธิบายผลของอุณหภูมิต่อค่าคงที่ไดอิเล็กตริกนั้น สามารถอธิบายได้อย่างชัดเจนได้ในกรณีเฉพาะที่อยู่ในย่านที่สารไดอิเล็กตริก มีสถานะเป็น paraelectric เท่านั้น โดยใช้ทฤษฎี Catastrophe อย่างง่าย โดยสมมติว่า สนามไฟฟ้าเฉพาะมีค่าดังสมการที่ (2.35) คือ⁽¹⁸⁾

$$\vec{E}_{loc} = \vec{E} + \frac{1}{3\epsilon_0} \vec{P} \quad (2.35)$$

จากสมการที่ (2.20) ซึ่ง $\epsilon_r = 1 + X$ และสมการที่ (2.19) โดย $X = P/(\epsilon_0 \vec{E})$ จะได้

$$\epsilon_r = 1 + \frac{\vec{P}}{\epsilon_0 \vec{E}} \quad (2.41)$$

ดังนั้นจากสมการที่ (2.37) จะได้

$$\epsilon_r = [1 + \frac{2}{3\epsilon_0} \sum N_j \alpha_j] / [1 - \frac{1}{3\epsilon_0} \sum N_j \alpha_j] \quad (2.42)$$

จะเห็นได้จากสมการที่ (2.42) ว่าค่าคงที่ไดอิเล็กตริก (ϵ_r) จะมีค่าเป็นอนันต์เมื่อ

$$\sum N_j \alpha_j = 3\epsilon_0 \quad (2.43)$$

แต่ในความเป็นจริง ϵ_r ไม่ได้มีค่าเป็นอนันต์ เพียงแต่มีค่าสูงมาก เราจึงให้

$$\frac{1}{3\epsilon_0} \sum N_j \alpha_j = 1 - \Delta \quad (2.44)$$

โดยถ้า $\Delta \ll 1$ ทำให้ได้ว่า

$$\epsilon_r \approx 3/\Delta \quad (2.45)$$

แต่ถ้าพิจารณาเฉพาะบริเวณใกล้ๆ อุณหภูมิวิกฤติ (T_c) หรือเรียกว่าอุณหภูมิคูรี (Curie Temperature) นั้นจะได้ว่า Δ ขึ้นกับอุณหภูมิ ดังสมการ

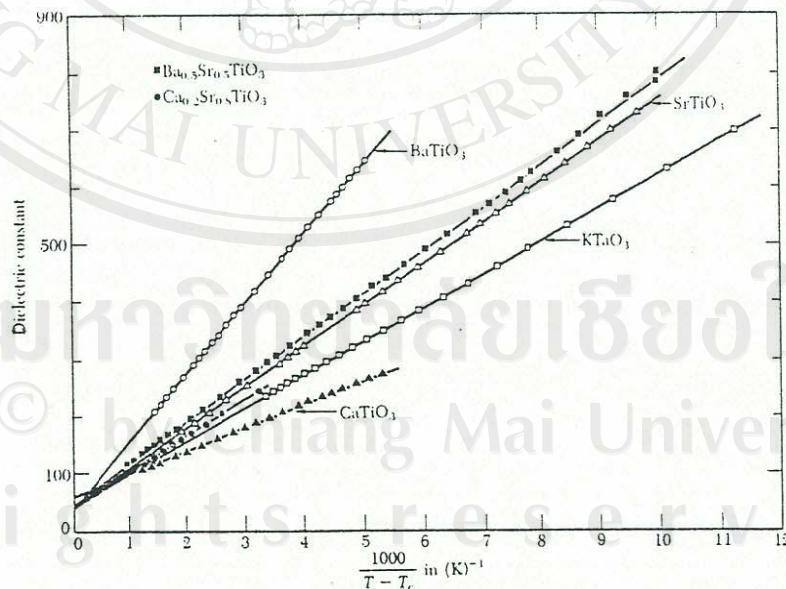
$$\Delta \approx 3(T - T_c)/C \quad (2.46)$$

ทำให้ได้ว่า

$$\epsilon_r = \frac{C}{T - T_c} \quad (2.47)$$

เมื่อ C เป็นค่าคงที่

สมการที่ (2.47) นี้เรียกว่า Curie-Weiss law ซึ่งใช้อธิบายผลของอุณหภูมิต่อค่าคงที่ไดอิเล็กตริกในสภาวะ paraelectric

รูปที่ 2.9 ความสัมพันธ์ของ ϵ_r กับ $1/(T - T_c)$ ในสถานะ paraelectric⁽¹⁹⁾

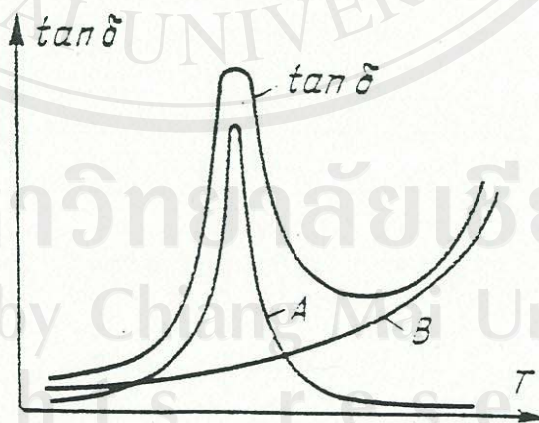

เมื่อพิจารณาถึงผลของอุณหภูมิต่อค่าแฟกเตอร์ความสูญเสีย ($\tan \delta$) โดยทั่วไปแล้ว ค่า $\tan \delta$ ควรจะเพิ่มขึ้นเมื่ออุณหภูมิเพิ่มขึ้น ซึ่งการเพิ่มขึ้นของ $\tan \delta$ นั้นเกิดมาจากสาเหตุ การเพิ่มขึ้นของกระแสรั่ว (I_L) นั่นก็คือการลดลงของค่าความต้านทานของไดอิเล็กตริกด้วย แต่ ในความเป็นจริงแล้วการสูญเสียในสาร ไดอิเล็กตริกไม่ได้ขึ้นอยู่กับค่ากระแสรั่วเพียงอย่างเดียว แต่มีสาเหตุที่เกี่ยวข้องทั้งหมดคือ (14)

1. การสูญเสียเนื่องจากความต้านทานไม่ถึงอนันต์
2. การสูญเสียเนื่องจาก dipole relaxation
3. การสูญเสียเนื่องจาก electron polarization
4. การสูญเสียเนื่องจากการสั่นของไอออน

สาเหตุในข้อ 3 และ 4 นั้นจะเกิดขึ้นในย่านความถี่สูงๆ เท่านั้น และสาเหตุ สำคัญที่เกิดความสูญเสียในช่วงความถี่ต่างๆ จะมาจากข้อ 1 และข้อ 2 เป็นส่วนใหญ่

นอกจากนี้การเปลี่ยนแปลงของค่า $\tan \delta$ เมื่อเทียบกับอุณหภูมิจะขึ้นกับประเภทของ สารไดอิเล็กตริก ในสารประเภทมีขั้ว (Polar) นั้นจะมีการสูญเสียเนื่องจาก dipole relaxation และการนำไฟฟ้า ซึ่งจะมากขึ้นเมื่ออุณหภูมิสูงขึ้น ดังรูปที่ 2.10 ซึ่งแสดงให้เห็นถึง ผลของทั้ง 2 สาเหตุ โดย A แสดงผลเนื่องจาก dipole relaxation และ B แสดงถึงผล ของการนำไฟฟ้า (21)

รูปที่ 2.10 ผลของอุณหภูมิต่อค่า $\tan \delta$ ของสารไดอิเล็กตริกประเภทมีขั้ว (21)

2.2.3 ผลของความถี่ต่อค่าคงที่ไดอิเล็กตริกและค่าแฟกเตอร์ความสูญเสียของไดอิเล็กตริก

เมื่อใส่สนามไฟฟ้ากระแสสลับให้กับสารไดอิเล็กตริกกระบวนการเกิดโพลาไรเซชันจะเกิดการตอบสนองต่อสนามและเนื่องจากความเฉื่อยของการโพลาไรซ์ จะทำให้เกิด relaxation ขึ้น แต่กระบวนการ relaxation นั้นขึ้นกับความถี่ของสนามไฟฟ้า เพราะว่า polarization ประกอบด้วยกระบวนการต่างๆ ซึ่งขึ้นกับความถี่ดังได้กล่าวมาแล้ว ซึ่งกระบวนการ relaxation สามารถอธิบายได้โดยสมการของ Debye⁽²⁰⁾

พิจารณาการเปลี่ยนแปลงของกระบวนการ Polarization Relaxation โดยเทียบกับความถี่ โดยถ้าให้ ϵ_s (static dielectric constant) และ ϵ_∞ (Optical dielectric constant) เป็นค่า relative dielectric constant เมื่อสนามความถี่ต่ำกว่าและสูงกว่าความถี่ธรรมชาติของการโพลาไรซ์มากๆ ตามลำดับ การเปลี่ยนแปลงของ dielectric constant และค่า dissipation factor อาจจะสามารถอธิบายได้ในรูปของ

$$\text{เมื่อ } \epsilon(\omega) = \epsilon_\infty + f(\omega) \quad (2.48)$$

เมื่อ $\omega \rightarrow 0$ จะได้ว่า

$$f(0) = \epsilon_s - \epsilon_\infty \quad (2.49)$$

สมมติว่า ถ้าใส่สนามสม่ำเสมอให้กับสารไดอิเล็กตริก แล้วเอาสนามออกทันที การโพลาไรซ์ในสารจะลดลงแบบ exponential ด้วยค่าคงที่เวลา τ ซึ่งเป็นสมบัติเกี่ยวกับ relaxation time ของโมเลกุล

$$P(t) = P_0 \exp(-t/\tau) \quad (2.50)$$

ถ้า $f(\omega)$ เป็นสเปกตรัมของความถี่เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงเทียบกับเวลาของ
โพลาริเซชัน ดังนั้นจะได้ว่าจาก Fourier Transform

$$\begin{aligned} f(\omega) &= \int_0^{\infty} P(t) e^{i\omega t} dt \\ &= \frac{P_0}{-i\omega + (1/\tau)} \end{aligned} \quad (2.51)$$

ดังนั้นที่ $\omega = 0$ จะได้ว่า

$$f(0) = \tau P_0 \quad (2.52)$$

และพิจารณาสมการที่ (2.49) และ (2.51) จะได้

$$f(\omega) = \frac{\epsilon_s - \epsilon_{\infty}}{1 - i\omega\tau} \quad (2.53)$$

ดังนั้นจากสมการที่ (2.48) จะได้ความสัมพันธ์

$$\epsilon(\omega) = \epsilon_{\infty} + \frac{\epsilon_s - \epsilon_{\infty}}{1 - i\omega\tau} \quad (2.54)$$

แต่ในสนามไฟฟ้ากระแสสลับ ซึ่งมีการสูญเสียเกิดขึ้นสามารถเขียน $\epsilon(\omega)$ ในรูปของ
จำนวนเชิงซ้อน คือ

$$\begin{aligned} \epsilon(\omega) &= \epsilon' - i\epsilon'' \\ &= \epsilon_{\infty} + \frac{\epsilon_s - \epsilon_{\infty}}{1 - i\omega\tau} \end{aligned} \quad (2.55)$$

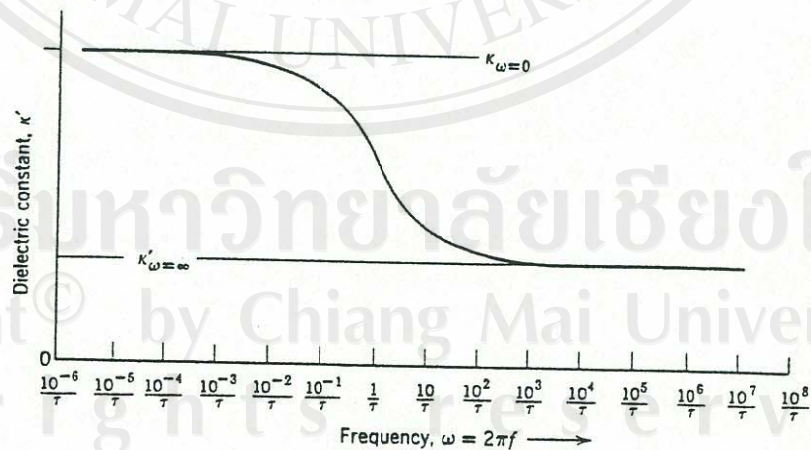
ทำให้ได้

$$\epsilon' = \epsilon_{\infty} + \frac{\epsilon_s - \epsilon_{\infty}}{1 + \omega^2 \tau^2} \quad (2.56)$$

$$\epsilon'' = \frac{(\epsilon_s - \epsilon_{\infty}) \omega \tau}{1 + \omega^2 \tau^2} \quad (2.57)$$

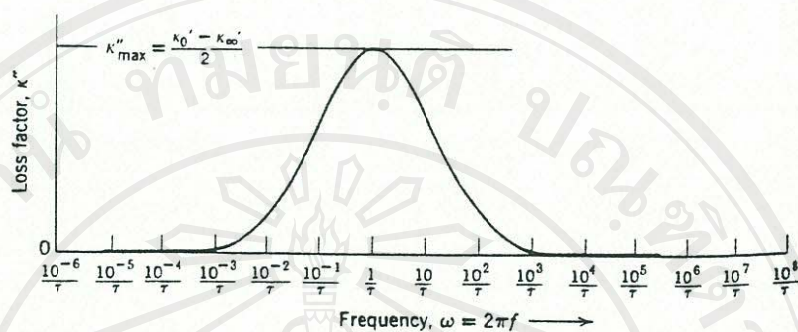
$$\tan \delta = \frac{\epsilon''}{\epsilon'} = \frac{(\epsilon_s - \epsilon_{\infty}) \omega \tau}{\epsilon_s + \epsilon_{\infty} + \omega^2 \tau^2 (\epsilon_s - \epsilon_{\infty})} \quad (2.58)$$

สมการที่ (2.56) - (2.58) เรียกว่า สมการ Debye โดยเทอม ϵ' จะเกี่ยวข้องกับค่า Dielectric Constant และ $\tan \delta$ เกี่ยวข้องกับค่า Dissipation factor

รูปที่ 2.11 ผลของ Debye Relaxation⁽¹⁴⁾

รูปที่ 2.11 (ต่อ) ผลของ Debye Relaxation⁽¹⁴⁾

ในกรณีแรกที่กำลังกล่าวผ่านมาจะเกี่ยวข้องกับ Orientation Polarizability แต่ถ้าเป็นสารไดอิเล็กตริกที่เกี่ยวข้องกับ Ionic และ Atomic Polarizability ซึ่งตอบสนองในช่วงความถี่สูงกว่า ซึ่งในกระบวนการทั้ง 2 อย่างหลังนี้ จะเกี่ยวข้องกับกระบวนการ resonance absorption ซึ่งมีการเลื่อนของเฟสในการสั่นของไดโพลด้วย ซึ่งจะต้องมีการเพิ่มแฟกเตอร์อื่นเข้าไปในสมการที่ (2.50) ซึ่งได้รับการพัฒนาโดย Frohlich จะได้⁽²⁰⁾

$$P(t) = P_0 \exp(-t/\tau) \cos(\omega_0 t + \phi) \quad (2.59)$$

โดยการกระทำเช่นเดียวกัน จะได้

$$\epsilon' = \epsilon_\infty + \frac{\Delta\epsilon}{2} \left(\frac{1 + \omega_0(\omega + \omega_0)\tau^2}{1 + (\omega + \omega_0)^2\tau^2} + \frac{1 - \omega_0(\omega - \omega_0)\tau^2}{1 + (\omega - \omega_0)^2\tau^2} \right) \quad (2.60)$$

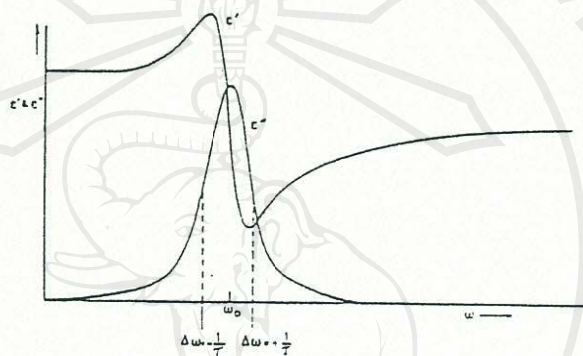
$$\epsilon'' = \frac{\Delta\epsilon}{2} \left(\frac{\omega\tau}{1 + (\omega + \omega_0)^2\tau^2} + \frac{\omega\tau}{1 + (\omega - \omega_0)^2\tau^2} \right) \quad (2.61)$$

ซึ่ง $\Delta\epsilon$ เป็นความแตกต่างของ ϵ' ในช่วงความถี่ของการ resonance

ถ้าพิจารณาในกรณี $\omega_0 \tau \gg 1$ และ $\omega \approx \omega_0$ และ $(\omega - \omega_0) = \pm \Delta\omega$

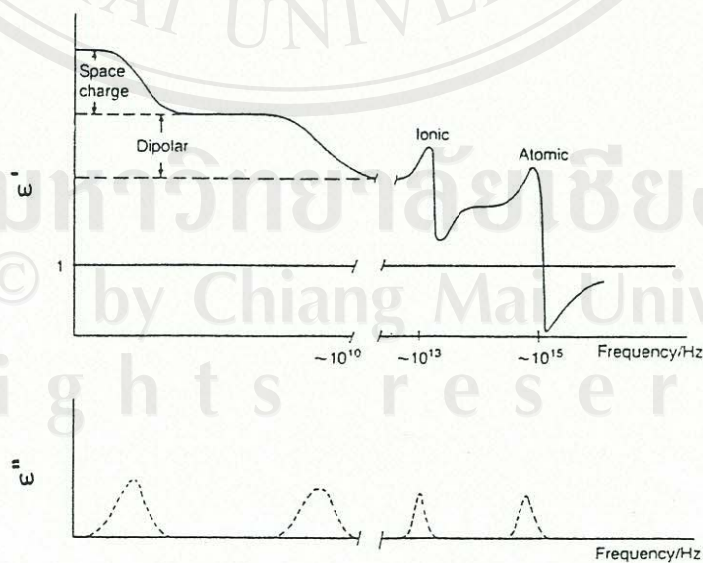
$$\epsilon' = \epsilon_\infty \pm \frac{\Delta\epsilon}{2} \left(\frac{\omega_0 \Delta\omega}{(1/\tau^2) + (\Delta\omega)^2} \right) \quad (2.62)$$

$$\epsilon'' = \frac{\Delta\epsilon}{2} \frac{\omega_0/\tau}{(1/\tau^2) + (\Delta\omega)^2} \quad (2.63)$$

รูปที่ 2.12 ลักษณะของ resonance absorption (20)

จะเห็นได้ว่าการอธิบายผลของความถี่ต่อสมบัติไดอิเล็กตริกนั้น จะต้องพิจารณาในแต่ละช่วงความถี่ โดยเกี่ยวข้องกับกระบวนการทาง Polarization relaxation

รูปที่ 2.13 ผลของความถี่ต่อ ϵ' และ ϵ'' (11)

2.2.4 ความคงทนต่อความต่างศักย์ไฟฟ้าและกลไกการเบรคดาวน์ในสารไดอิเล็กตริกของแข็ง (Breakdown Voltage and Breakdown Mechanism in Solid Dielectric)

ความคงทนต่อความต่างศักย์ไฟฟ้า (Breakdown Voltage) คือความต่างศักย์สูงสุด ที่ค่าไดอิเล็กตริกคงสภาพอยู่ได้ โดยไม่เกิดความเสียหายหรือเกิดการเบรคดาวน์หรือทำให้เสื่อมสภาพ ซึ่งค่านี้เป็นตัวชี้บอกว่าสารไดอิเล็กตริกสามารถทนต่อความต่างศักย์สูงสุดเท่าใด หาได้โดยการป้อนสนามไฟฟ้าจนเกิดการเบรคดาวน์ของสารไดอิเล็กตริก ค่าความคงทนต่อความต่างศักย์ขึ้นกับชนิดของสารที่มีโครงสร้างแตกต่างกัน สารประเภทที่มีโครงสร้างเป็นผลึกมักจะเกิดการเบรคดาวน์ตามแนวที่มีพลังงานยึดเหนี่ยวระหว่างอะตอมน้อยที่สุด ซึ่งมักจะสังเกตได้ว่าร่องรอยการเบรคดาวน์ไม่เป็นแนวเส้นตรง โดยปกติแล้วสารไดอิเล็กตริกซึ่งเป็นของแข็ง จะมีค่าความคงทนต่อความต่างศักย์ไฟฟ้าสูงกว่าสารไดอิเล็กตริกของเหลว แต่สารไดอิเล็กตริกของเหลวจะสามารถกลับสู่สภาพปกติได้หลังจากการเบรคดาวน์ผ่านไป แล้ว ซึ่งแตกต่างจากสารไดอิเล็กตริกของแข็งซึ่งจะสูญเสียสภาพต้านทานไฟฟ้า หลังจากเกิดการเบรคดาวน์ผ่านไป แล้ว อย่างไรก็ตาม สารไดอิเล็กตริกจะมีค่าความคงทนต่อความต่างศักย์ไฟฟ้าลดลงเมื่อมีสิ่งเจือปน (12)

กลไกการเบรคดาวน์ในสารไดอิเล็กตริกของแข็งค่อนข้างซับซ้อน ขึ้นอยู่กับเงื่อนไขและกระบวนการป้อนความต่างศักย์ และที่สำคัญคือ ขึ้นอยู่กับช่วงเวลาคงอยู่ของสนามไฟฟ้าที่ป้อน การเกิดการเบรคดาวน์ในสารไดอิเล็กตริกแข็ง อาจแบ่งได้เป็น

1. เบรคดาวน์แบบแท้จริง (Intrinsic Breakdown)
2. เบรคดาวน์จากแรงกลไฟฟ้า (Electro-mechanical Breakdown)
3. เบรคดาวน์แบบสตรีมเมอร์ (Streamer Breakdown)
4. เบรคดาวน์แบบเทอร์มัล (Thermal Breakdown)
5. เบรคดาวน์เนื่องจากการดิสชาร์จภายใน (Discharge Breakdown)
6. เบรคดาวน์เนื่องจากร่องรอยนำไฟฟ้าที่ผิว (Tracking Breakdown)

ซึ่งแยกเป็นประเภทได้ดังนี้

1. เบรคดาวน์แบบแท้จริง (Intrinsic Breakdown)

เบรคดาวน์ที่แท้จริงคือ การเกิดเบรคดาวน์จากการป้อนสนามไฟฟ้าช่วงระยะเวลาอันสั้นมาก คือราว 0.01 ไมโครวินาที ต้องใช้สนามไฟฟ้าสูงมาก และถือเป็นความคงทนต่อความต่างศักย์ไฟฟ้าของสารไดอิเล็กตริกแบบแท้จริง การทดลองในการนี้ต้องช้ชุดแพคเกจเดออื่น ๆ ให้หมด ซึ่งยากต่อการปฏิบัติและถือว่าการนี้เป็นค่าในอุดมคติ การเบรคดาวน์แบบนี้จะเกิดขึ้นเมื่ออิเล็กตรอนอิสระจำนวนมากในสารไดอิเล็กตริก ได้รับพลังงานจากสนามไฟฟ้ามากพอที่จะข้ามช่องแถบพลังงาน ต้องห้าม ไปสู่แถบการนำงานมากพอที่จะทำให้เกิดการเบรคดาวน์ในที่สุด

2. เบรคดาวน์จากแรงกลไฟฟ้า (Electro-mechanical Breakdown)

สารไดอิเล็กตริกเมื่ออยู่ในสนามไฟฟ้าที่ป้อน จะมีประจุอยู่ที่ผิวของสารทั้งสองด้าน จึงเกิดแรงดึงดูดระหว่างสองผิว ทำให้เนื้อสารได้รับแรงอัดบีบได้ และถ้าหากแรงนี้มากเกินไปกว่าที่สารจะทนได้ ก็จะทำให้เกิดการเบรคดาวน์ได้

3. เบรคดาวน์แบบสตรีมเมอร์ (Streamer Breakdown)

ในสนามไฟฟ้าสม่ำเสมอ เบรคดาวน์อาจเกิดจากการที่อิเล็กตรอนที่เคลื่อนในแถบนำ (conduction band) ซึ่งเคลื่อนที่เข้าหาอะโนดได้รับพลังงานจากสนามไฟฟ้ามากขึ้นเรื่อยๆ ถ้าพลังงานที่ได้รับนี้มากเกินไปพลังงานไอออไนเซชันของโครงสร้างผลึก (lattice ionizing energy) จะทำให้อิเล็กตรอนหลุดออกจากโครงสร้างผลึก ซึ่งการเบรคดาวน์นี้จะเกิดขึ้นเมื่อจำนวนอิเล็กตรอนอิสระเหล่านี้มากจนถึงค่าวิกฤตค่าหนึ่ง

4. เบรคดาวน์แบบเทอร์มัล (Thermal Breakdown)

เมื่อป้อนสนามไฟฟ้าให้กับสาร ไดอิเล็กตริก จะมีกระแสไหลผ่านสารไดอิเล็กตริกแต่มีค่าน้อยมาก กระแสนี้จะทำให้อุณหภูมิเพิ่มขึ้น ความร้อนก็จะแผ่กระจายออกไปสู่ตัวกลางรอบๆ สารไดอิเล็กตริกจะคงสภาพอยู่ได้ ถ้าหากการระบายความร้อนออกสู่ตัวกลางรอบๆ ได้ทันโดยไม่ทำให้อุณหภูมิสูงเกินขีดจำกัดของสารนั้น

ความร้อนที่เกิดจากสนามไฟฟ้ากระแสตรง ได้จาก

$$W_g = \sigma E^2 \quad (2.64)$$

เมื่อ σ คือ สภาพนำไฟฟ้าของสาร
 E คือ ความเข้มของสนามไฟฟ้า

ความร้อนที่เกิดจากสนามไฟฟ้ากระแสสลับ ได้จาก

$$W_g = (\omega \epsilon \tan \delta) E^2 \quad (2.65)$$

เมื่อ ω คือ ความถี่ของสนามไฟฟ้า
 $\tan \delta$ คือ แฟกเตอร์พลังงานสูญเสียในไดอิเล็กตริก

ความร้อนที่ระบายออกไป ได้จากสมการ

$$W_d = C_v \frac{dT}{dt} + \text{div} (k \text{ grad } T) \quad (2.66)$$

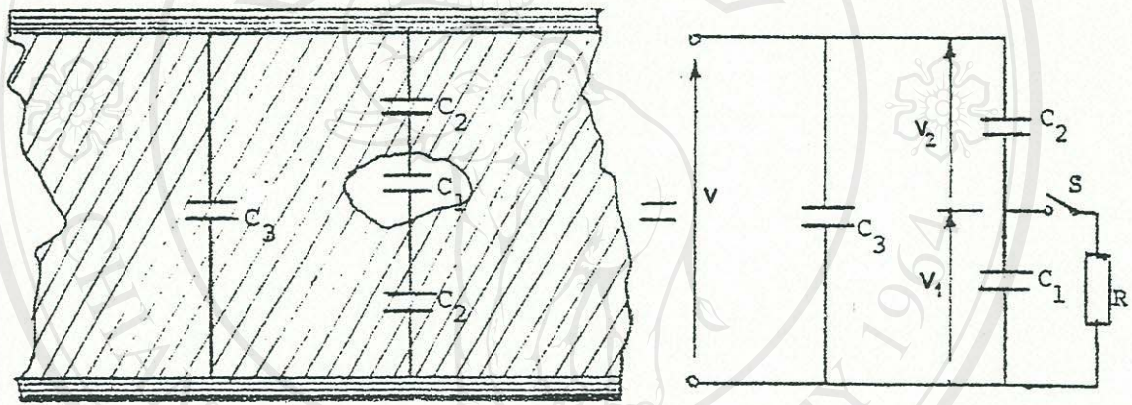
เมื่อ C_v คือ ความจุความร้อนจำเพาะของสาร
 k คือ สภาพนำความร้อนของสาร

ดังนั้นการเบรคดาวน์แบบเทอร์มัลมักจะเกิดขึ้นถ้า

$$W_g \gg W_d \quad (2.67)$$

5. เบรคดาวน์เนื่องจากการดีสชาร์จภายใน (Discharge Breakdown)

การดีสชาร์จภายในเกิดจากภายในสารไดอิเล็กตริก มีสารไดอิเล็กตริกที่มีความคงทนต่อความต่างศักย์ต่ำกว่าปนอยู่ เช่น มีฟองหรือโพรงก๊าซในเนื้อสารไดอิเล็กตริก สารเจือปนเหล่านี้จะเกิดการเบรคดาวน์ที่ความเข้มของสนามไฟฟ้าต่ำกว่าเนื้อสารไดอิเล็กตริก เพราะว่ปกติเนื้อสารเจือปนในฟองหรือโพรงจะมีค่าคงที่ไดอิเล็กตริกต่ำกว่าเนื้อสารไดอิเล็กตริก ดังนั้นความเข้มสนามไฟฟ้าในโพรงนั้นจะสูงกว่าเนื้อสารไดอิเล็กตริก จึงเกิดการเบรคดาวน์ในโพรงก่อน

รูปที่ 2.14 วงจรสมมูลของสารไดอิเล็กตริกที่มีโพรงภายใน⁽¹²⁾

ในรูป C_1 แทนคาปาซิแตนซ์ของโพรง, C_2 แทนคาปาซิแตนซ์ของสารไดอิเล็กตริกที่ต่ออนุกรมกับโพรง, C_3 แทนคาปาซิแตนซ์ส่วนที่เหลือ เมื่อป้อนสนามไฟฟ้า V ระหว่างสารไดอิเล็กตริกนี้จะได้ว่า

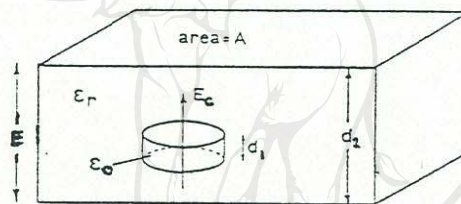
$$V_1 = V \cdot \epsilon_r \frac{d_1}{d_2} \quad (2.68)$$

- เมื่อ V_1 คือ ความต่างศักย์ต่อคร่อมไฟรั้ง
 ϵ_r คือ ค่าคงที่ไดอิเล็กตริกของสารไดอิเล็กตริก
 d_1 คือ ความหนาของไฟรั้ง
 d_2 คือ ความหนาของสารไดอิเล็กตริก ; $d_1 \ll d_2$

เมื่อแก๊สในไฟรั้งเกิดการแตกตัวเกิดอิเล็กตรอนและไอออนบวกในไฟรั้ง เมื่อเคลื่อนที่ไปถึงผนังของไฟรั้ง ถ้าพลังงานมากพอจะทำให้พันธะทางเคมีแตกสลาย และเกิดความร้อนขึ้น สภาพนำไฟฟ้ามากขึ้น นำไปสู่การเบรคดาวน์ในที่สุด

ถ้าพิจารณาในรูปแบบของไฟรั้ง ที่อยู่ในสารไดอิเล็กตริกจะได้ว่า จากรูปที่ 2.15

รูปที่ 2.15 ลักษณะของไฟรั้งในสารไดอิเล็กตริก (20)

ถ้าไฟรั้งที่อยู่ในสารไดอิเล็กตริกมีลักษณะเป็นทรงกลมทำให้ได้ (20)

$$E_c = \frac{3\epsilon_r E}{\epsilon_0 + 2\epsilon_r}$$

$$= \frac{3}{2} E \quad \text{เมื่อ } \epsilon_r \gg \epsilon_0 \quad (2.69)$$

- โดยที่ ϵ_r คือ ค่าคงที่ไดอิเล็กตริกของสารไดอิเล็กตริก
 ϵ_0 คือ ค่าคงที่ไดอิเล็กตริกของไฟรั้ง

6. เบรคดาวน์เนื่องจากร่องรอยนำไฟฟ้าที่ผิว (Tracking Breakdown)

ร่องรอยการนำไฟฟ้าที่ผิวของสาร ไดอิเล็กตริก ซึ่งอาจจะเกิดจากการเสื่อมสภาพของสารหรือความสกปรกและความชื้นบนผิวของสาร ไดอิเล็กตริก และจะเกิดการสปาร์คที่บริเวณที่ผิวซึ่งขาดหายไป ซึ่งทำให้ผิวของสารเสียหาย และนำมาซึ่งการเบรคดาวน์ได้

2.3 ความพรุนของวัสดุ (Porosity of Materials)

ขนาดของอนุภาค (particle size) ของสารตั้งต้นในสารเซรามิกส์ มีส่วนในการเกิดช่องว่าง (voids) และรูพรุน (pores) ในเนื้อสาร การคัดเลือกส่วนผสมและขนาดของอนุภาคของสารตั้งต้น สามารถลดหรือเพิ่มความพรุนของสารเซรามิกส์ แต่ไม่สามารถทำให้เนื้อสารเซรามิกส์ปราศจากรูพรุนได้เลย ดังนั้นจึงมีส่วนหนึ่งของปริมาตรทั้งหมดของเนื้อสาร เป็นรูพรุน หรือช่องว่าง⁽²²⁾

ความพรุนของวัสดุกำหนดเอาจากช่องว่างอากาศ (air space) ทั้งหมดที่อยู่ระหว่างอนุภาคที่ประกอบเป็นเนื้อสารเซรามิกส์ ซึ่งเราสามารถจำแนกลักษณะของรูพรุนได้เป็น 6 แบบ ดังนี้⁽²²⁾

1. รูพรุนชนิดปิด (Closed or sealed pores) รูพรุนชนิดนี้มีลักษณะเป็นช่องว่าง หรือโพรงที่ไม่ติดต่อกับรูพรุนอื่นๆ
2. รูพรุนชนิดเป็นช่อง (Channel pores) รูพรุนชนิดนี้มีลักษณะเชื่อมต่อระหว่างรูพรุนชนิดหนึ่งกับอีกรูพรุนหนึ่ง หรือกับผิวของสาร มีลักษณะเป็นท่อหรือช่องเล็กๆ
3. รูพรุนชนิดช่องตัน (Blind alley pores) รูพรุนชนิดนี้เป็นช่องตันลงไป ในผิวมีปลายข้างหนึ่งไหลบนผิว
4. รูพรุนชนิดเป็นวงบรรจบ (Loop pores) รูพรุนชนิดนี้จะต่อเชื่อมกับรูพรุนอื่นๆ
5. รูพรุนชนิดเป็นปล่อง (Pocket pores) รูพรุนชนิดนี้มีส่วนหนึ่งติดต่อกับพื้นผิวของสาร โดยมีรูติดต่อกับผิวเป็นคอแคบๆ
6. รูพรุนขนาดเล็กมาก (Micropores) รูพรุนชนิดนี้เล็กมากจนกระทั่งน้ำหรือของเหลวอื่นๆ ไม่สามารถเข้าไปได้ในระหว่างการดูดซึมปกติ

จากลักษณะของรูพรุนชนิดต่างๆ เหล่านี้ ทำให้กำหนดค่าความพรุนของวัตถุเป็น 2 แบบคือ

- (ก) ความพรุนจริง (True porosity)
- (ข) ความพรุนปรากฏ (Apparent porosity)

ความพรุนจริง เป็นอัตราส่วนระหว่างปริมาตรของช่องว่างทั้งหมด ทั้งรูพรุนชนิดเปิด และชนิดปิด ในสารชิ้นนั้นต่อปริมาตรทั้งหมดของสารชิ้นนั้น

ความพรุนปรากฏเป็นอัตราส่วนระหว่างปริมาตรของน้ำ หรือของเหลวที่สามารถถูกดูดซึมเข้าไปในสารชิ้นนั้นต่อปริมาตรทั้งหมดของเนื้อสาร ในการคำนวณค่าความพรุนปรากฏ การหาปริมาตรรูพรุนนอกจากจะไม่รวมปริมาตรของรูพรุนชนิดปิดแล้ว ยังจะไม่รวมเอารูพรุนชนิดเปิด ซึ่งเล็กมากจนของเหลวซึมเข้าไม่ได้

ทั้งความพรุนจริงและความพรุนปรากฏ แสดงค่าได้เป็น

- (1) เป็นร้อยละของน้ำหนัก
- (2) เป็นร้อยละของปริมาตร

โดยปกติทั่วไปนิยมบอกค่าความพรุนเป็นร้อยละของปริมาตรซึ่งชี้ให้เห็นปริมาตรของรูพรุนต่อปริมาตรทั้งหมดของสาร

อนุภาคแต่ละอนุภาคในวัตถุมีความพรุนของมันเอง ดังนั้นวัตถุทั่วไปจึงมีความพรุนสูงกว่าวัตถุที่เกิดจากการผสมของอนุภาคที่ไม่มี ความพรุน จึงกล่าวได้ว่าความพรุนของวัตถุซึ่งเกิดจากการรวมของสารตั้งต้นต่างๆ ส่วนหนึ่งนั้นเป็นความพรุนของบรรดาอนุภาคที่ประกอบขึ้นเป็นเนื้อสาร

ในทางปฏิบัติแล้วถ้าจะนำสารเซรามิกส์ไปใช้ในทางไฟฟ้านั้น สารเซรามิกส์จะต้องมีความพรุนน้อยที่สุด โดยจะต้องอยู่ในช่วงน้อยกว่า 5-10 % แต่อย่างไรก็ตามยังมีสารบางชนิดที่ต้องการให้มีความพรุน ซึ่งสามารถที่จะควบคุมความพรุนของสารเซรามิกส์ได้โดยวิธีการดังต่อไปนี้⁽¹¹⁾

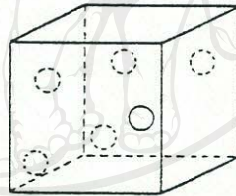
1. การแคลไซน์ที่อุณหภูมิสูง เพื่อให้ขนาดอนุภาคมีขนาดใหญ่เมื่อนำไปขึ้นรูปแล้วเผาซินเตอร์จะได้ สารที่มีความพรุนสม่ำเสมอ

2. โดยการผสมสารอินทรีย์เข้าไป โดยสารที่ผสมเข้าไปจะต้องมีขนาดมากกว่า $20\ \mu\text{m}$ ซึ่งหลังจากการเผาซินเตอร์แล้วจะเหลือโพรงที่มีขนาดเท่ากับขนาดสารอินทรีย์เหลืออยู่ วิธีการนี้ไม่เกี่ยวข้องกับกระบวนการทางการเผาใด ๆ
3. ความพรุนสูงๆ ของสารทำได้โดยเติมสาร binder จำนวนมากเข้าไปในสาร ซึ่งสาร binder จะถูกเผาออกไปทำให้เกิดความพรุนในสารเซรามิกส์

คุณสมบัติทางกายภาพของสารเซรามิกส์ซึ่งประกอบด้วยสารอื่นที่เติมลงไปทำให้เกิดความพรุนนั้น อาจจะอธิบายได้โดยทฤษฎีของ composite materials ซึ่งจะอธิบายสมบัติทางกายภาพของสารที่ประกอบด้วยหลายสารผสมกันอยู่ โดยใช้สมบัติของแต่ละสาร, ปริมาตรที่ครอบครอง และลักษณะทางรูปร่างของสารที่เติมเข้าไป⁽²³⁾

สำหรับกรณีนี้จะพิจารณาการเติมสาร ไดอิเล็กตริกที่มีรูปร่างเป็นทรงกลมเข้าไปในสาร ไดอิเล็กตริกอื่นดังรูปที่ 2.16

รูปที่ 2.16 การกระจายตัวของโพรงในสารไดอิเล็กตริก⁽²³⁾

ในกรณีนี้ James Clerk Maxwell ได้แสดงให้เห็นถึงค่า ϵ_r ของสารที่ประกอบด้วยสารไดอิเล็กตริกทรงกลมซึ่งมีค่าคงที่ไดอิเล็กตริกเป็น ϵ_1 ผสมอยู่ในสารไดอิเล็กตริก ϵ_2 ได้ว่า

$$\epsilon_r = \epsilon_2 \left\{ 1 + \frac{3 V_f (\epsilon_1 - \epsilon_2)}{\epsilon_1 + 2\epsilon_2 - V_f (\epsilon_1 - \epsilon_2)} \right\} \quad (2.70)$$

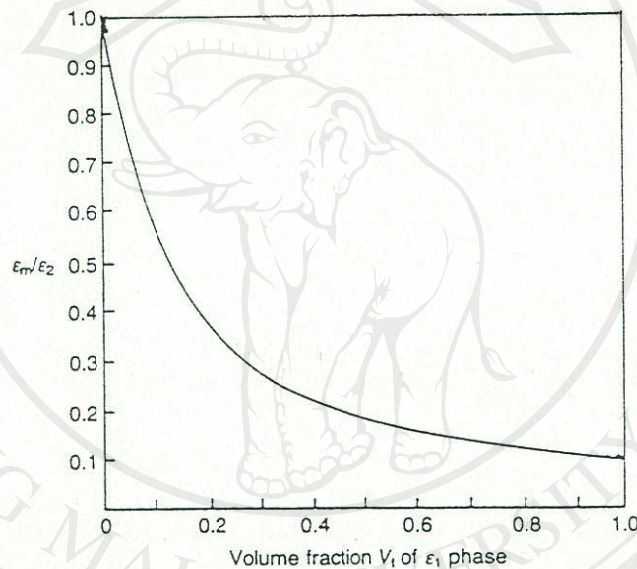
โดยที่ V_f เป็นปริมาตรที่ถูกครอบครองโดยสารไดอิเล็กตริก ϵ_1

และถ้าพิจารณาว่า $\epsilon_2 \gg \epsilon_1$ และ $V_f \leq 0.1$ จะได้ว่า

$$\epsilon_r \approx \epsilon_2 \left(\frac{1 - 3V_f}{2} \right) \quad (2.71)$$

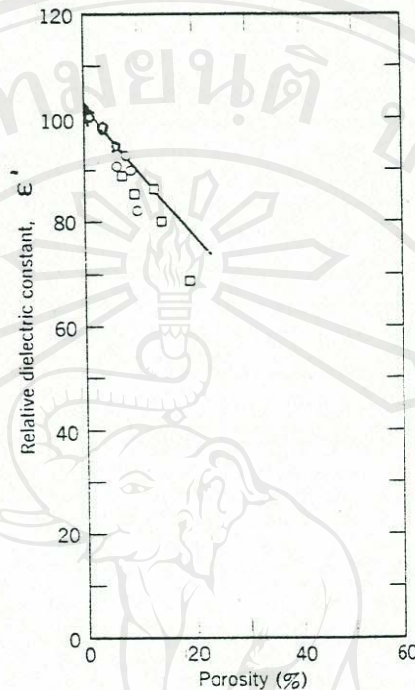
จะเห็นได้ว่า ถ้ามีการเติมสารไดอิเล็กตริก ϵ_1 เข้ามามากก็ทำให้ค่าคงที่ไดอิเล็กตริกของสารผสม (ϵ_r) ลดลงดังในรูปที่ 2.17

รูปที่ 2.17 ผลของการเติมสารที่มีค่าคงที่ไดอิเล็กตริกต่อ (ϵ_1)

เข้าไปในสารที่มีค่าคงที่ไดอิเล็กตริกสูง (ϵ_2)

ความพรุนซึ่งเกิดในสารเซรามิกส์อาจจะกล่าวได้ว่าเป็นกรณีที่มีการผสมสารที่มีค่าคงที่ไดอิเล็กตริกต่ำเข้าไปในสารที่มีค่าคงที่ไดอิเล็กตริกสูง ในรูปที่ 2.18 จะแสดงให้เห็นถึงค่าคงที่ไดอิเล็กตริกของสาร TiO_2 ซึ่งลดลงเมื่อความพรุนมากขึ้น⁽¹⁴⁾

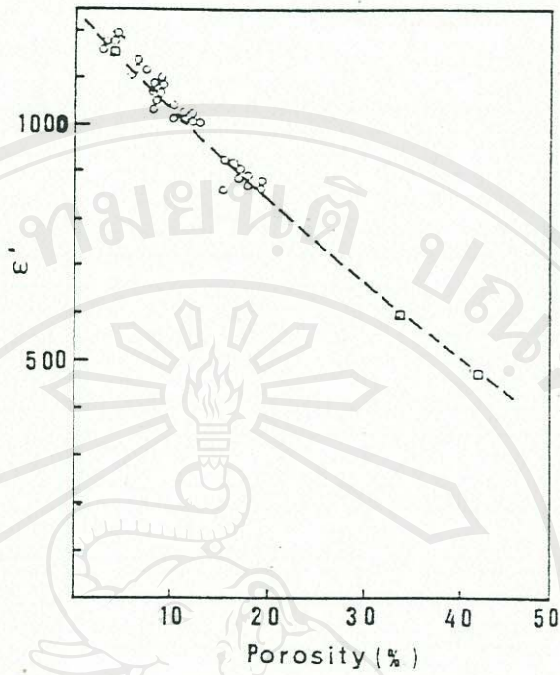

รูปที่ 2.18 ผลของความพรุน (Porosity) ต่อค่าคงที่ไดอิเล็กตริกของ TiO_2 ⁽¹⁴⁾

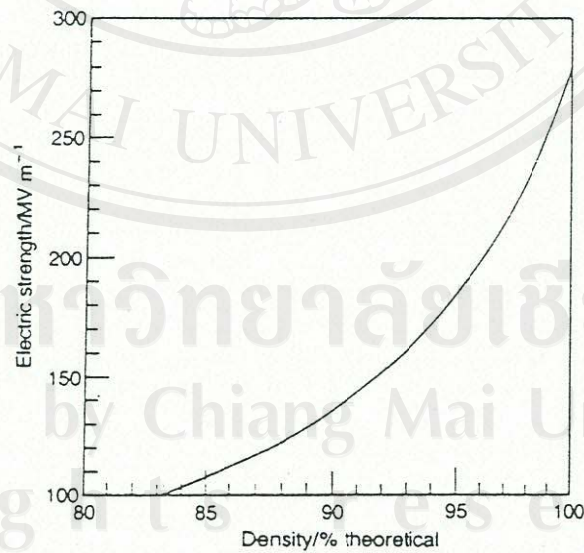
ในสารชนิดอื่นก็ได้มีการทดลองที่สอดคล้องกันคือในการทดลองของ Hayashi และคณะ⁽⁷⁾ ซึ่งพบว่าเมื่อค่า Porosity มากขึ้นทำให้ค่า Dielectric Constant ของ PZT ลดลง ดังรูปที่ 2.19

นอกจากนี้ความพรุนยังส่งผลทำให้ค่าความคงทนต่อความต่างศักย์ไฟฟ้าลดลงด้วย ซึ่งเห็นได้จากการทดลองบนสารอลูมินา (Al_2O_3) ซึ่งค่าความคงทนต่อศักย์ไฟฟ้าที่ลดลงนั้น เนื่องมาจากการเพิ่มของความพรุนขึ้นเอง (รูปที่ 2.20) ⁽¹¹⁾

รูปที่ 2.19 ผลของความพรุน (Porosity) ต่อค่าคงที่ไดอิเล็กตริกของ PZT⁽⁷⁾

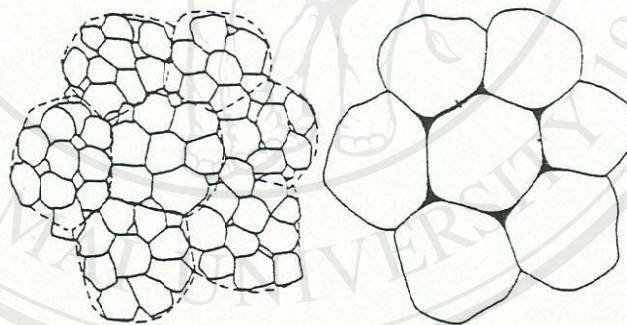

รูปที่ 2.20 ผลของความหนาแน่นต่อค่าความคงทนต่อสนามไฟฟ้า⁽¹¹⁾

2.4 โครงสร้างจุลภาค (Microstructure)

ในภาวะที่เรียกว่าของแข็งผลึก (Crystalline Solid) นั้นจะมีโครงสร้างภายในแน่นอน เป็นระเบียบตลอดทั้งเนื้อของแข็งนั้น ในการแข็งตัวของสาร เมื่อสารเย็นตัวต่ำกว่าอุณหภูมิสมดุลจะเกิดผลึกเล็กๆ ขึ้นจำนวนมาก ตอนแรกผลึกเหล่านี้จะมีรูปร่างทรงเรขาคณิตอย่างสมบูรณ์ เมื่อแต่ละผลึกเติบโตจนชนซึ่งกันและกัน รูปร่างเดิมจะหายไป ด้านที่ผลึกชนกันจะหยุดการเติบโต ส่วนด้านที่มีช่องเหลือจะเติบโตต่อไปจนกว่าจะชนกับผลึกอื่น ด้วยเหตุนี้จึงทำให้อนุภาคภายในผลึกเรียงตัวกันอย่างสม่ำเสมอ แม้ว่าภายนอกผลึกจะมีรูปร่างไม่สม่ำเสมอ แต่ละส่วนที่มีทิศทางการเรียงตัวต่างกันนั้นเรียกว่า เกรน (Grain)⁽¹⁶⁾

ในสารพวกเซรามิกส์จะมีผลึกเรียงตัวกันไม่เป็นระเบียบและภายในแต่ละผลึกมีทิศทางการเรียงตัวแตกต่างกัน ดังนั้นเมื่อแต่ละผลึกมาพบกัน จึงเชื่อมต่อกันไม่สนิท และเกิดเป็นรอยต่อชัดเจน เรียกว่า ขอบเกรน (Grain boundary)⁽¹⁶⁾

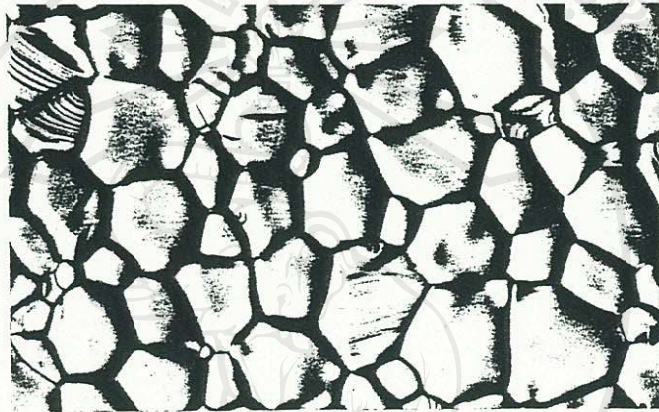
รูปที่ 2.21 โครงสร้างของเกรนของสารเซรามิกส์^(11, 14, 16, 24)

บริเวณขอบเกรนซึ่งมีอะตอมเรียงตัวอยู่ในสภาพไม่เป็นระเบียบอาจจะเรียกว่าอยู่ในสภาพอสัณฐาน (amorphous) และเป็นแนวตัดต่อระหว่างผลึกที่มีการวางตัวของแต่ละกลุ่มต่างกัน ดังนั้นขอบเกรนจึงมีสมบัติที่แตกต่างจากเกรนมาก เพราะว่าบริเวณนี้อะตอมเรียงตัวกันอย่างอิสระ และมีสารเจือปน (impurities) อยู่ในบริเวณนี้ ทำให้มีผลต่อสมบัติของสาร อีกประการหนึ่งอะตอมในบริเวณนี้จะมีพลังงานมากกว่าอะตอมภายในเกรน จึงมีความไวต่อปฏิกิริยามากกว่า

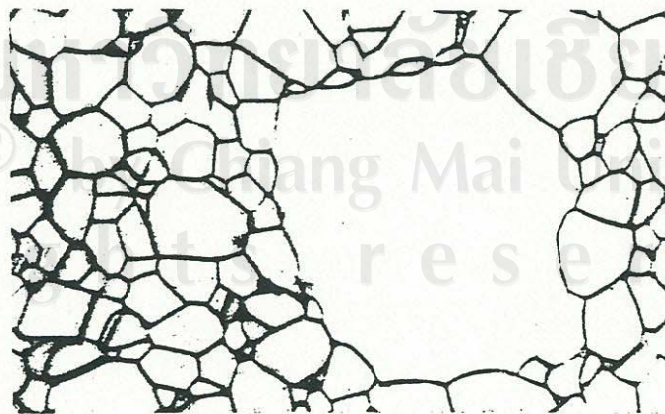
บริเวณอื่น โครงสร้างของเกรนที่มองเห็นได้ด้วยกล้องจุลทรรศน์เรียกว่า โครงสร้างจุลภาค (Microstructure)⁽²⁵⁾

ในกระบวนการทางเซรามิกส์นั้น สิ่งที่ต้องการให้เกิดขึ้นก็คือการควบคุมลักษณะทางโครงสร้างของสารนั้นๆ เพื่อให้ได้สารที่มีคุณสมบัติตามที่ต้องการ ซึ่งถ้าหากกระบวนการที่สมบูรณ์จะต้องได้สารที่มีลักษณะสารที่มีขนาดเกรนใกล้เคียงกันดังรูปที่ 2.22

รูปที่ 2.22 ลักษณะของเกรนปกติ⁽²⁶⁾

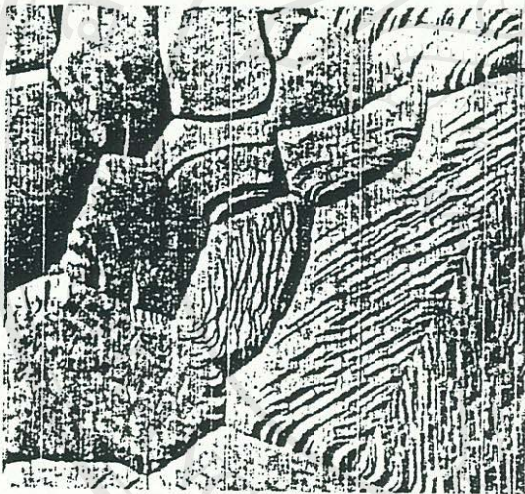
แต่ในบางครั้งอาจเกิดการเติบโตของเกรนมากผิดปกติ ซึ่งมีสาเหตุหลายประการ อาจเป็นเพราะมีสารเจือปนที่เพิ่มอัตราการเติบโตของเกรนนั่นให้มากผิดปกติ ดังรูปที่ 2.23 ซึ่งลักษณะของการเติบโตของเกรนที่ผิดปกติ อาจจะทำให้คุณสมบัติของสารไม่เป็นไปตามที่ต้องการ

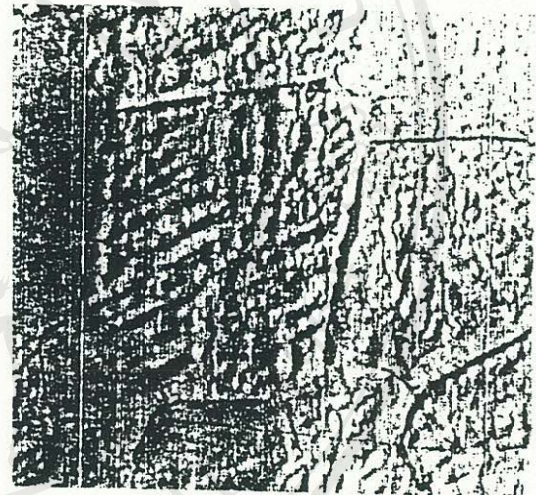
รูปที่ 2.23 ลักษณะของเกรนที่มีการเติบโตอย่างผิดปกติ⁽²⁶⁾

การศึกษารูปร่างและขนาดตลอดจนการเรียงตัวของเกรน ทำได้โดยนำชิ้นงานนั้นไปขัดเป็ยด้วยกระดาษทราย เพื่อขจัดรอยลึกบนผิวให้ออกไป แล้วนำไปขัดมันเพื่อให้ผิวของสารมีลักษณะเรียบเป็นเงากระจก และจะต้องไม่ทำให้เกิดโครงสร้างอื่นๆ ผิวของสารที่ผ่านการขัดมันจะสะท้อนแสงได้ใกล้เคียงกัน จึงมองเห็นเป็นพื้นเรียบสว่างตลอดผิวขัด และอาจมองเห็นรอยแตกร้าว, หลุม หรือรูพรุน และอาจจะมองเห็นโครงสร้างของเกรนได้บ้าง แต่จะต้องนำสารไปทำปฏิกิริยาต่อไปเพื่อให้เกิดปฏิกิริยาที่ขอบเกรน ซึ่งจะทำให้เห็นโครงสร้างของเกรนมากขึ้น โดยนำสารที่ผ่านการขัดมันไปทำการกัด (Etching) อาจจะโดยใช้ความร้อน (Thermal Etching) หรือใช้กรด (Chemical Etching) ก็ได้⁽²⁵⁾

(ก)

(ข)

รูปที่ 2.24 ก. ลักษณะของเกรนจาก Thermally Etching⁽²⁷⁾

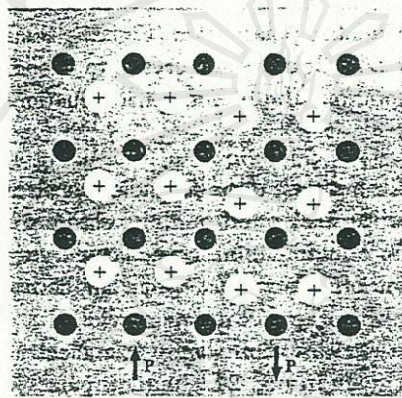
ข. ลักษณะของเกรนจาก Chemically Etching²⁷

2.5 ผลึกเฟอร์ไรต์เลคตริก (Ferroelectric Crystal)

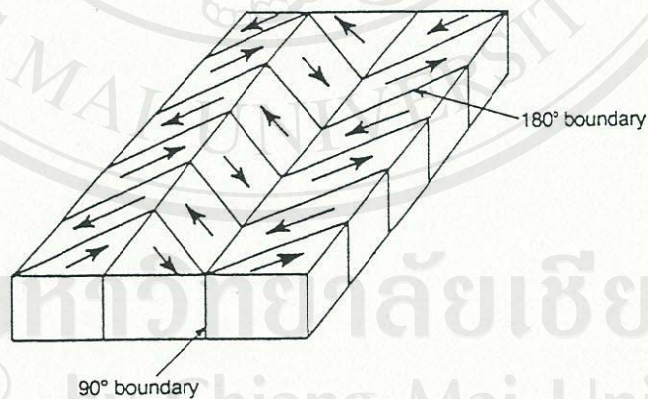
เฟอร์ไรต์เลคตริก เป็นผลึกประเภทไม่มีศูนย์กลางของสมมาตร (Non-centrosymmetry) ในผลึก 32 คลาส (Class) มี 21 คลาส เป็นพวก non-centrosymmetry โดยมี 10 คลาสเป็นเฟอร์ไรต์เลคตริก

เนื่องจากลักษณะของ non-centrosymmetry ทำให้ผลึก Ferroelectric มี Spontaneous polarization อยู่แล้วในลักษณะที่ไดโพลโมเมนต์ถาวร มีการเรียงตัวในทิศทางเดียวกันเป็นหย่อมๆ ส่วนที่เรียงตัวในทิศทางเดียวกันเราเรียกว่า โดเมน (Domain) ดังนั้นในผลึกจะมีโดเมนไฟฟ้าอยู่มากมาย ขอบของแต่ละโดเมนเรียกว่า โดเมนวอลล์ (Domain Wall) หรือ โดเมนบันดาวิ (Domain Boundary)

(ก)

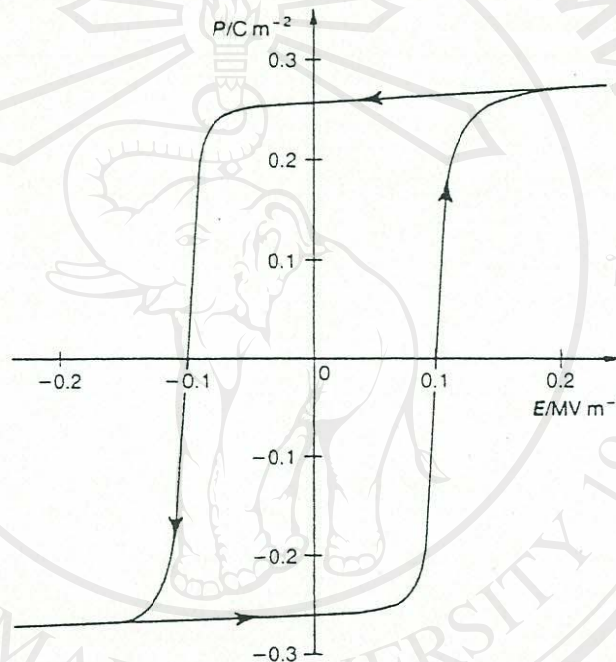

(ข)

- รูปที่ 2.25 ก. ลักษณะการเกิด Ferroelectric Domain⁽¹⁹⁾
 ข. ลักษณะของ 90° และ 180° Domain Boundary⁽¹¹⁾

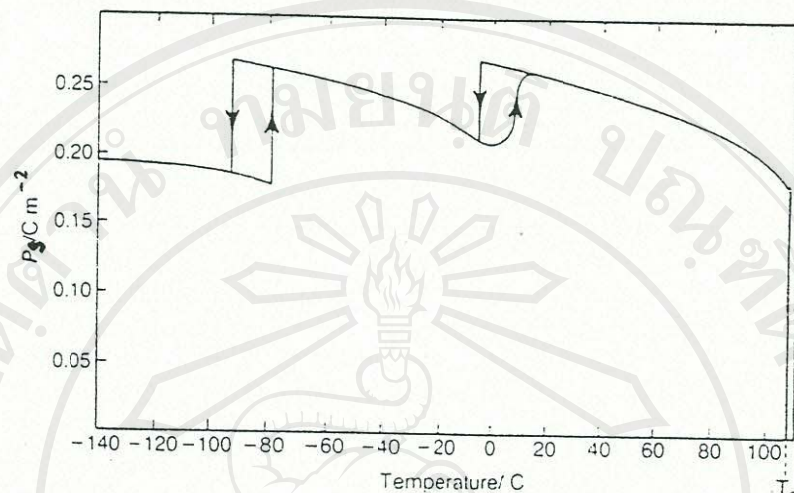
เมื่อเราเอาสารไดอิเล็กตริก มาวางในสนามไฟฟ้าจะเกิด polarization ขึ้นภายในสารนั้น และเมื่อลดสนามไฟฟ้าที่ให้อยู่เป็นศูนย์แล้ว polarization ก็จะเป็นศูนย์ทันที แต่สารเฟอร์โรอิเล็กตริกเมื่อลดสนามลงเป็นศูนย์แล้ว polarization จะไม่เป็นศูนย์เหมือนในสารไดอิเล็กตริกทั่วไป แต่จะเป็นศูนย์เมื่อ $E = E_c$ ดังรูปที่ 2.26 ทำให้เกิด Hysteresis loop ซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะของสารเฟอร์โรอิเล็กตริก⁽¹¹⁾

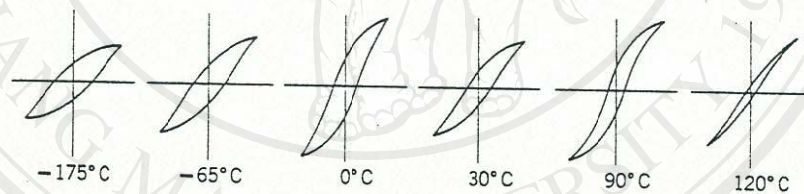
รูปที่ 2.26 ลักษณะของ Hysteresis Loop ในเฟอร์โรอิเล็กตริก⁽¹¹⁾

จะเห็นได้ว่าสารเฟอร์โรอิเล็กตริกมี dipole moment ถาวรอยู่แล้ว ดังนั้นเราจะทำให้สารบางชนิดแสดงสภาวะ ferroelectric ได้โดยไม่ต้องใช้สนามภายนอกเลย แต่ใช้การเปลี่ยนแปลงอุณหภูมิของผลึกแทน เพราะอุณหภูมิมีความสัมพันธ์กับ polarization ของสารไดอิเล็กตริก โดยปกติแล้วสภาวะ ferroelectric จะไม่ปรากฏที่อุณหภูมิสูงกว่าอุณหภูมิคูรี (Curie Temperature : T_c) ซึ่งเมื่ออุณหภูมิสูงกว่า T_c แล้วผลึกจะอยู่ในสภาวะ paraelectric ดังนั้นที่ T_c ผลึกจะมีการเปลี่ยนสถานะ (phase transition)⁽¹¹⁾

(ก)

(ข)

รูปที่ 2.27 ก. ความสัมพันธ์ของ Spontaneous Polarization (P_s) กับอุณหภูมิ เมื่อ $T < T_c$ (28)

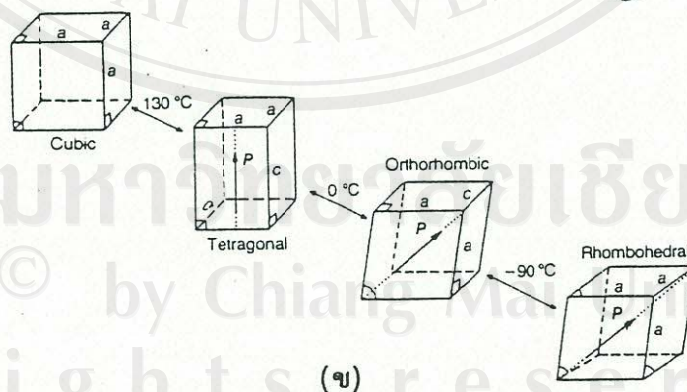
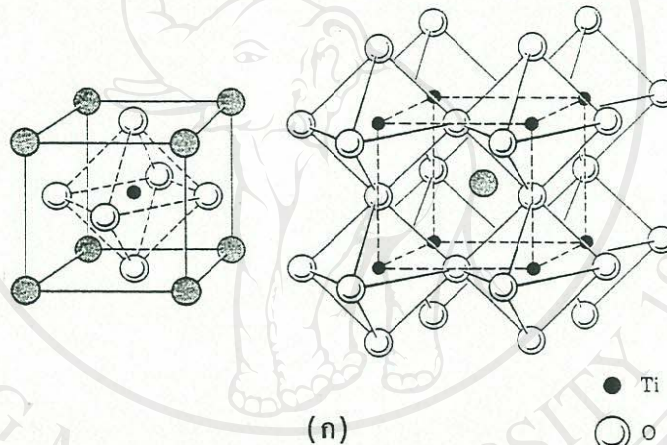
ข. ผลของอุณหภูมิต่อลักษณะของ Hysteresis Loop (14)

2.6 โครงสร้างผลึกของสารแบเรียมไททาเนต

โครงสร้างผลึกของแบเรียมไททาเนตขึ้นกับอุณหภูมิอย่างมาก จากการศึกษาโครงสร้างผลึกเมื่อเปลี่ยนแปลงอุณหภูมิ พบว่า แบเรียมไททาเนตมีโครงสร้าง 4 รูปแบบคือ Rhombohedral, Orthorhombic, Tetragonal และ Cubic ซึ่งอยู่ในช่วงอุณหภูมิต่างๆ ดังตารางที่ (2.1)

ตารางที่ 2.1 โครงสร้างผลึกของ BaTiO_3 ในช่วงอุณหภูมิต่างๆ⁽¹⁰⁾

อุณหภูมิ (°C)	โครงสร้างผลึก
< -90	Rhombohedral
-90 ถึง 5	Orthorhombic
5 ถึง 120	Tetragonal
> 120	Cubic

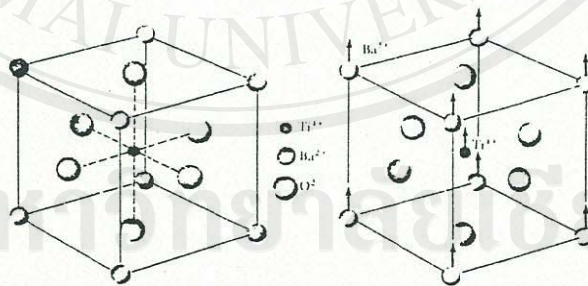
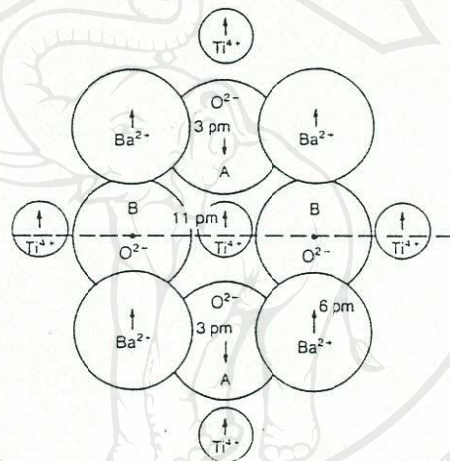
รูปที่ 2.28 ก. ลักษณะโครงสร้าง BaTiO_3 ⁽¹⁴⁾

ข. การเปลี่ยนแปลงของโครงสร้าง BaTiO_3 เทียบกับอุณหภูมิ⁽¹¹⁾

ที่อุณหภูมิสูงกว่า 120°C แบเรียมไททาเนตมีโครงสร้างแบบ Perovskites คือ มีโครงสร้างผลึกเป็นสี่เหลี่ยมลูกบาศก์ โดยมี Ba^{2+} เป็นไอออนอยู่ตามมุมของสี่เหลี่ยมลูกบาศก์ และมี O^{2-} อยู่ที่ Face Centre ส่วน Ti^{4+} อยู่ที่ Body Centre ซึ่งลักษณะแบบนี้จะทำให้ spontaneous polarization เป็นศูนย์ จึงไม่แสดงลักษณะของเฟอร์โรอิเล็กตริก แต่ผลึกจะอยู่ในสภาวะพาราอิเล็กตริก (paraelectric) (10)

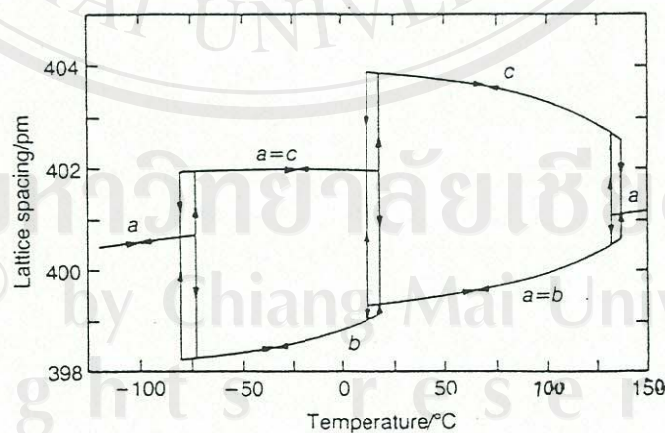
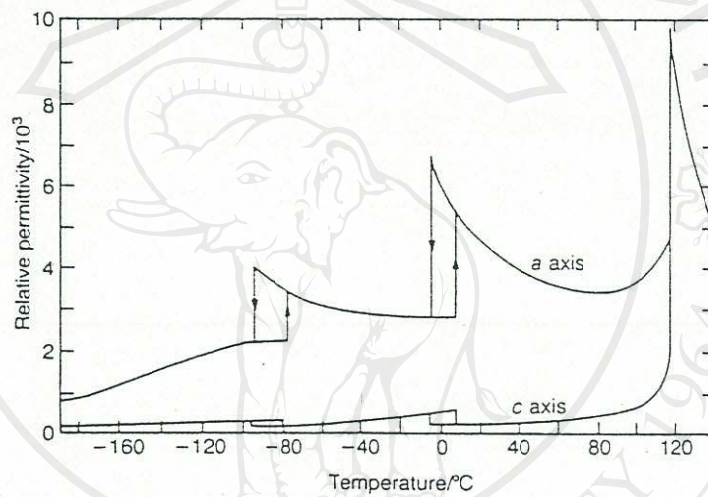
ที่อุณหภูมิต่ำกว่าอุณหภูมิคูรี โครงสร้างผลึกจะเปลี่ยนไป โดยมี Ba^{2+} และ Ti^{4+} เลื่อนที่ไปเล็กน้อยเมื่อเทียบกับ O^{2-} หรืออาจกล่าวได้ว่าอะตอมของออกซิเจนทั้งหมดเคลื่อนที่ลง

รูปที่ 2.29 การเลื่อนตำแหน่งของอะตอมใน BaTiO_3 (11,19)

2.7 การพัฒนาสมบัติของไดอิเล็กตริกของแบบเวียมิตาเนด

คุณสมบัติทางไดอิเล็กตริกของสาร BaTiO_3 เทียบกับอุณหภูมิ, ความถี่, สนามไฟฟ้า และเวลา ขึ้นอยู่กับการเติมสารตัวอื่นเข้าไปแทนที่ Ba หรือ Ti อย่างมาก ในทางปฏิบัติแล้วสาร BaTiO_3 มีค่าคงที่ไดอิเล็กตริกอยู่ในช่วง 1000-4500 ซึ่งขึ้นกับวิธีการเตรียม โดยพิจารณาแล้วพบว่า การลดการสั่นของ domain wall จะทำให้ค่าคงที่ไดอิเล็กตริกสูงขึ้น นอกจากนี้ค่า $\tan \delta$ ก็จะลดลงด้วย ดังนั้นการศึกษาเกี่ยวกับโครงสร้างของ domain ก็จะช่วยให้ความรู้คุณสมบัติทางไดอิเล็กตริกของสารได้มากขึ้น⁽¹¹⁾

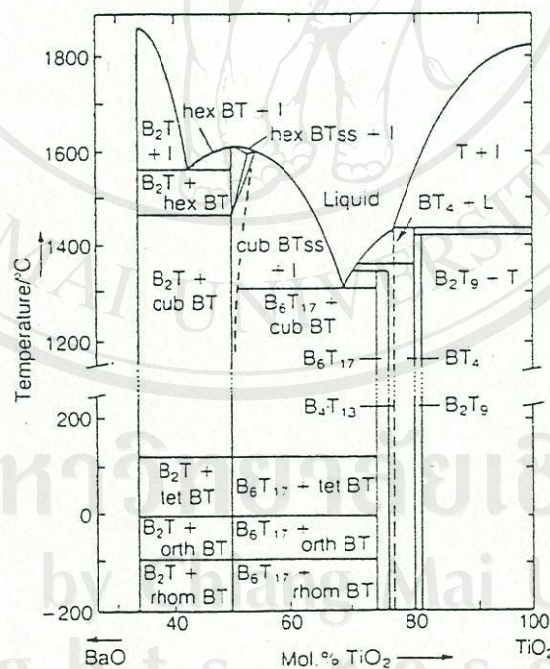
รูปที่ 2.30 คุณสมบัติของ BaTiO_3 เทียบกับอุณหภูมิ⁽¹⁴⁾

ในการพัฒนาสมบัติทางไดอิเล็กตริกของสาร BaTiO_3 นั้นสิ่งที่ต้องพิจารณาดังต่อไปนี้ (11)

1. อัตราส่วน AO/BO_2

กรณีนี้เป็นการพิจารณาจำนวนรวมของไอออนในตำแหน่งของ Ba ต่อจำนวนของไอออนในตำแหน่งของ Ti จากรูปที่ 2.31 ซึ่งเป็นการศึกษาเฟสของระบบ $\text{BaO}-\text{TiO}_2$ พบว่ากรณีที่ $\text{AO} < \text{BO}_2$ จะทำให้เกิดสาร $\text{Ba}_6\text{Ti}_{17}\text{O}_{40}$ ซึ่งจะหลอมที่อุณหภูมิ 1320°C ซึ่งจะทำให้สามารถเผาซินเตอร์สารได้ในช่วงอุณหภูมิต่ำกว่า 1350°C โดยมีขนาดของเกรนอยู่ในช่วง $5-50\ \mu\text{m}$ แต่ในกรณีที่ $\text{AO} > \text{BO}_2$ จะเกิดสาร Ba_2TiO_4 ซึ่งหลอมเหลวที่อุณหภูมิ 1563°C ซึ่งจะมีผลในการยับยั้งการเกิดเกรนของ BaTiO_3 ซึ่งมีขนาดของเกรนอยู่ในช่วง $1-5\ \mu\text{m}$

รูปที่ 2.31 ระบบ $\text{BaO}-\text{TiO}_2$ (11)

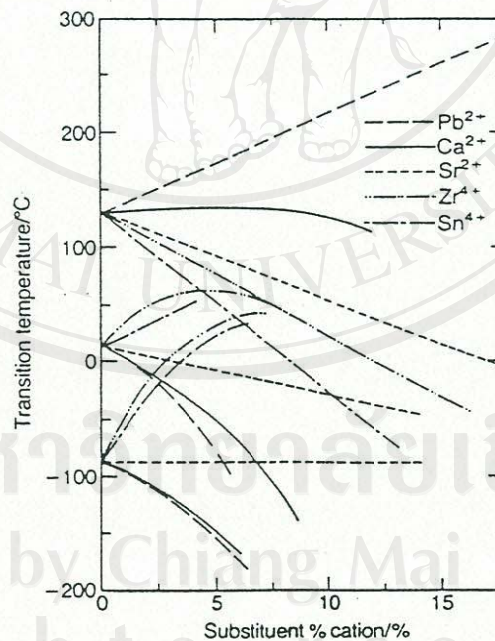
2. การเติมสารอื่นเข้าไปในสาร BaTiO_3

การเติมสารอื่นเข้าไปในสาร BaTiO_3 นั้นก็เพื่อที่จะควบคุมลักษณะทางสมบัติไดอิเล็กตริกของสาร ซึ่งผลของการเติมนั้น มีหลายรูปแบบ คือ

1. การเลื่อนจุด Curie เพื่อการใช้งาน
2. การยับยั้งการเคลื่อนที่ของ domain wall
3. เพื่อทำให้สารอีกเฟสหนึ่งปนอยู่ หรือทำให้เกิดความไม่เป็นเนื้อเดียวของสาร
4. ควบคุมขนาดเกรน
5. ควบคุมปริมาณออกซิเจนหรือวาเลนซ์ของ Ti

โดยที่จะกล่าวถึงผลที่สำคัญดังนี้

1. การเลื่อนจุด Curie เพื่อให้อุณหภูมินั้นเหมาะสมกับการใช้งาน เช่น การเติม Sr^{2+} แทนที่ใน Ba^{2+} ใน BaTiO_3 จะลดอุณหภูมิคูรีซึ่งตรงข้ามกับการเติม Pb^{2+} (ดังรูปที่ 2.32)

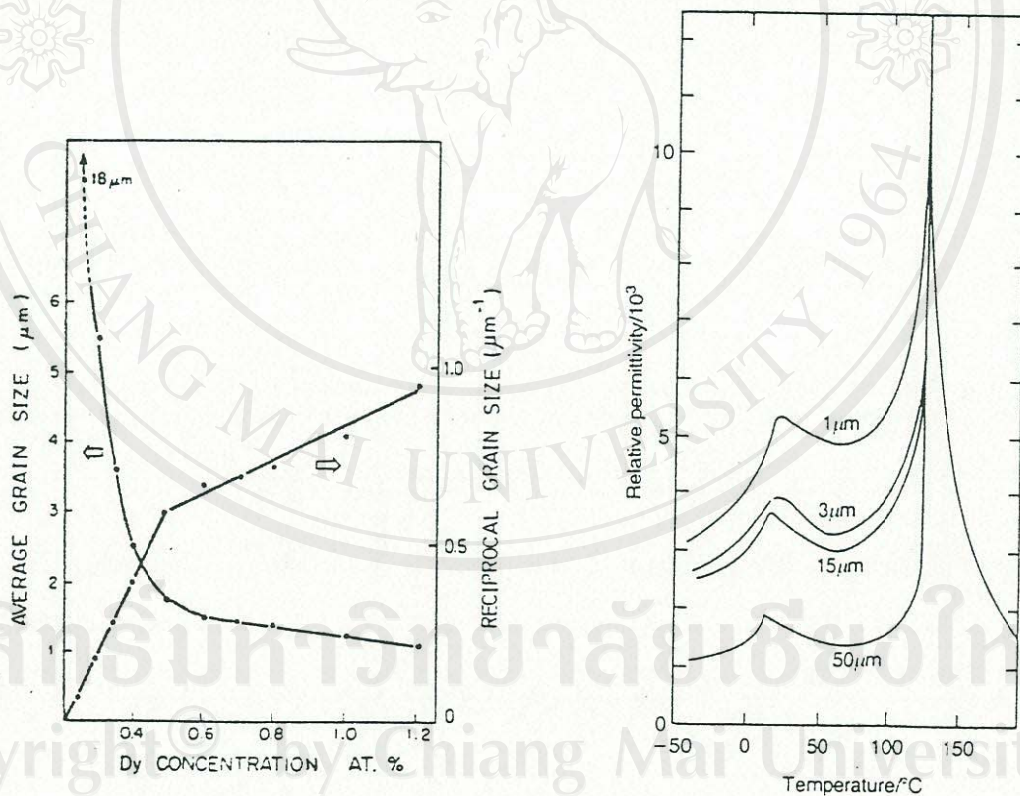
รูปที่ 2.32 ผลของการเติมสารอื่นใน BaTiO_3 ต่ออุณหภูมิการเปลี่ยนเฟส⁽¹¹⁾

2. การเติมสารพวกทรานซิชัน (Fe^{3+} , Ni^{2+} , Co^{3+}) ซึ่งไปแทนตำแหน่ง Ti^{4+} จะยับยั้งการเคลื่อนที่ของ domain wall ซึ่งจะลดค่าแฟกเตอร์ความสูญเสียในไดอิเล็กตริก

3. การเติมสารเซรามิกส์บางชนิดลงไปผสมกับ BaTiO_3 เช่นเติม CaZrO_3 จะทำให้เกิดการ Broadening ของ Peak ที่จุดคูรี ซึ่งเป็นผลมาจากการที่เกิดสารที่ประกอบด้วยหลายองค์ประกอบ ซึ่งแต่ละองค์ประกอบก็มีจุดคูรีแตกต่างกันไป จึงเกิดการ Broadening ขึ้น

4. การเติมสารที่มีวาเลนซ์มากกว่าสารที่ถูกแทนที่ เช่น Dy^{3+} ใน Ba^{2+} หรือ Nb^{5+} ใน Ti^{4+} จะทำให้เกิดการยับยั้งการเติบโตของเกรน ซึ่งทำให้ค่าคงที่ไดอิเล็กตริกสูงขึ้น ดังรูปที่ 2.33

(ก) (ข)
รูปที่ 2.33 ก. ผลของปริมาณ Dy^{3+} ต่อขนาดของเกรน⁽⁵⁾

ข. ผลของขนาดของเกรนต่อค่าคงที่ไดอิเล็กตริก⁽¹¹⁾